

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Primož Gutman

VOJNE PRIHODNOSTI

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Primož Gutman

Mentorica: red. prof. dr. Ljubica Jelušič

VOJNE PRIHODNOSTI

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

ZAHVALA

Za strokovno in potrpežljivo pomoč pri izdelavi diplomskega dela
se iskreno zahvaljujem mentorici
red. prof. dr. Ljubici Jelušič.

Za podporo tekom študija in pri izdelavi diplomskega dela
se iz srca zahvaljujem
svojemu dekletu
Idi Srebrnjak.

*»Najbolj zanesljiva napoved,
ki jo lahko damo o prihodnosti,
je ta, da nas bo presenetila.«*

T. Leonard

»Samo mrtvi so doživeli konec vojne.«

Plato

VOJNE PRIHODNOSTI

Ključni pri napovedovanju vojn prihodnosti so futuristi, zlasti Samuel P. Huntington, Martin van Creveld in Alvin Toffler. Z izpostavitvijo podobnosti in razlik v njihovih razmišljanjih lahko ugotovljamo večjo ali manjšo verjetnost uresničitve posameznega predvida. Prvi trdi, da lahko pride do spopada (trka) civilizacij. Predvideva, da temeljni vir konflikta v novem svetu ne bo primarno ideološki oziroma primarno gospodarski; največje razlike med človeštvom in prevladujočim virom konflikta bodo kulturne. Meni, da so na mikroravni najbolj problematične civilizacijske prelomnice, na makroravni pa delitev med »Zahodom in preostalimi«. Drugi predvideva vzpon spopadov nizke intenzivnosti, ki jih bodo zaradi različnih interesov vodile različne, k vojniam usmerjene, organizacije. Predvideva tudi nujnost sprememb vojaških konvencij in izginotje strategije v klasičnem smislu. Tretji izpostavlja vpliv družbenega in znanstveno-tehnološkega razvoja na prihodnje vojne. Neposredno jih povezuje z novim gospodarstvom in poudarja njihovo raznolikost. Predvideva spopad civilizacij, vojne v nišah, vojne v vesolju, vojne robotov in celo vojne brez prelivanja krvi, izhodišče zanje pa vidi predvsem v tehnološkem napredku.

Ključne besede: vojna, oboroženi spopad, družba, tehnologija, prihodnost.

FUTURE WARS

The key to predicting future wars lies with the futurists, especially Samuel P. Huntington, Martin van Creveld and Alvin Toffler. By pointing out similarities and differences in their thinking, we can ascertain bigger or smaller probability of a particular speculation to come true. The first one claims that the clash of civilizations can occur. He predicts that the fundamental source of the conflict in new world will not be primarily ideological or economic; the great divisions among humankind and the dominating source of conflict will be cultural. He believes that the most problematic at the micro-level are the fault lines between civilizations, and at the macro-level the division between the "West and the rest". The second one predicts the rise of low intensity conflicts, which will be led by different war aimed organisations because of different interests. He also predicts the necessity of changes in military conventions and the disappearance of the strategy in a classical sense. The third one points out the impact of social and techno-scientific development on future wars. He directly connects them with new economy and emphasises their diversity. He predicts a clash of civilizations, niche wars, space wars, robot wars and even wars without blood, and he sees the origin for them above all in the technological advancement.

Key words: war, armed conflict, society, technology, future.

Kazalo vsebine

1	UVOD	7
2	METODOLOŠKI OKVIR.....	8
2.1	PREDMET IN CILJ PREUČEVANJA	8
2.2	UPORABLJENE METODE RAZISKOVANJA.....	9
2.3	KLJUČNO RAZISKOVALNO VPRAŠANJE.....	9
2.4	STRUKTURA NALOGE.....	9
3	O VOJNI NASPLOH	11
3.1	OPREDELITEV POJMA VOJNA.....	11
3.2	VRSTE VOJN.....	12
3.3	VODENJE VOJNE	14
4	VOJNE PRIHODNOSTI	15
4.1	SAMUEL P. HUNTINGTON – SPOPAD CIVILIZACIJ?	15
4.1.1	Opredelitev pojma civilizacija.....	15
4.1.2	Medcivilizacijska vprašanja	16
4.1.3	Oblike medcivilizacijskih konfliktov	17
4.1.4	Vojne jedrnih držav	18
4.1.5	Vojne na prelomnicah.....	19
4.1.6	Razklane in raztrgane države.....	23
4.1.7	Prihodnost Zahoda – njegova prenova in vloga v svetu.....	24
4.1.8	Civilizacijska vojna in red	27
4.2	MARTIN VAN CREVELD – TRANSFORMACIJA VOJNE	30
4.2.1	Kdo bo vodil vojno	30
4.2.2	Za kaj bo šlo v vojni	33
4.2.3	Kako se bo vojna bila	35
4.2.4	Za kaj se bo vojna bila.....	39
4.2.5	Zakaj se bo vojna bila.....	39
4.3	ALVIN IN HEIDI TOFFLER – VOJNA IN ANTIVOJNA	42
4.3.1	Vojna v treh valovih	42
4.3.2	Spopad civilizacij	45

4.3.3	Vojne v nišah	45
4.3.4	Vojne v vesolju	48
4.3.5	Vojne robotov	50
4.3.6	Da Vincijeve sanje	51
4.3.7	Vojne brez prelivanja krvi	52
4.3.8	Vloga jedrskega orožja	55
4.3.9	Vloga medijev	56
4.3.10	Globalna gospodarska kriza	56
4.3.11	Antivojne	57
4.4	VLOGA ZNANSTVENIKOV	57
4.5	TRI SKUPINE AKTIVNOSTI PRIHODNJE VOJNE	60
4.6	VOJNE ZA NAFTAO IN VODO	61
5	SKLEP	67
6	LITERATURA	73

Kazalo tabel in slik

TABELA 1.1:	OBSEG VOJAŠKIH OPERACIJ NA PRIZORIŠČU STRATEŠKEGA OKOLJA	14
SLIKA 4.1:	STRUKTURA KOMPLEKSNE VOJNE NA PRELOMNICI	22

1 Uvod

Poskus definiranja prihodnosti je vedno zanimiv. Dejstvo namreč je, da nikoli ne moremo za nekaj st odstotno trditi, da se bo resnično zgodilo. O vsem lahko postavljamo le t. i. predvide. Definiranje slednjih seveda ni enostavno. V kolikor hočemo, da so kredibilni, oziroma da bodo izpolnili svoj cilj, torej da vključujejo veliko (relativno) verjetnost (o absolutni je na tem mestu nesmiselno govoriti), da se bodo uresničili, jih moramo nujno apelirati na dogajanja in stanja v preteklosti in sedanjosti. Raziskovanje nekega dogajanja ali stanja v preteklosti ob znanih posledicah, ki jih je imelo v nekoliko manj oddaljeni preteklosti oziroma sedanjosti, je prav tako raziskovanje prihodnosti. Znani rezultati omogočajo opredelitev dokaj zanesljivih faktorjev vplivanja na dokaj zanesljive okoliščine, v katerih se pojavljajo in v katerih izzivajo spremembe oziroma prihodnje dogajanje. Napovedovanje prihodnosti oziroma postavljanje predvidov brez izkušenj in njihovega podrobnega analiziranja ni mogoče.

Pri napovedovanju prihodnosti so pomembni predvsem futuristi (znanstveniki – napovedovalci prihodnosti), ki skušajo na podlagi obstoječih dejstev sistematično in kritično obravnavati vprašanja prihodnosti. Raziskujejo jo v ožjem pomenu (postavljajo prognoze in projekte), jo oblikujejo (programirajo in načrtujejo) ter o njej filozofirajo (formirajo metodologijo, etiko itd.).

Kakršnakoli je že napoved prihodnosti (mišljeno kot rezultat dela futuristov), vedno sooča sedanost z nečim novim. To novo pa je lahko tudi problematično in zato potrebno rešitev, ki pa se lahko sprejemajo že v sedanjosti in tako omogočijo boljše soočanje s prihodnostjo.

Največjo mero problematičnosti najdemo ravno v vojnah. Uvedene s strani človeka, izvedene s strani človeka in obžalovane s strani človeka so aktivnosti, katerim se vedno skuša izogniti, tudi ko so že dejanske. Izogniti se jim seveda nikakor ne more. Ljudje smo namreč izredno kompleksna bitja, ki kljub razumu ustvarjamo različne okoliščine oziroma številne razloge, kot so politično-vojaški, znanstveno-tehnološki, socialno-ekonomski in moralno-religiozni, ki vojno zahtevajo oziroma ne dopuščajo njene odsotnosti. Ključ do rešitve omenjene problematičnosti je vsekakor pravilno soočenje z

razlogi za vojne, a kaj ko pred vojno in v njej vedno nastopata najmanj dva antagonista, ki posamezno stvar jemljeta povsem nasprotno, v okvir vojne pa se uvršča pravo množstvo stvari. Konstruktiven dialog, torej medsebojno sodelovanje, kot podlaga za izognitev vojni, v takšnih pogojih največkrat ni mogoče. Vendar upanje in želja po odsotnosti vojn ostaja, saj se nenehno zavedamo, da z njimi škodimo sami sebi in tako ogrožamo obstoj rezultata milijarde let dolge evolucije.

Vojne so se vodile, se vodijo še danes in, v našem primeru najpomembnejše, se bodo vodile tudi v prihodnje. Kakšne točno bodo, ne moremo povsem natančno predvideti, lahko pa na podlagi raziskovanj različnih strokovnjakov z vojaško-obrambnega področja poskusimo.

2 Metodološki okvir

2.1 Predmet in cilj preučevanja

Izpostavim in obrazložim razvoj problematičnosti vojn v prihodnosti, ki izhajajo iz preteklosti in sedanosti. Vojne so vedno bile problem, so problem danes in bodo tudi v prihodnje, seveda predvsem zaradi svojih (uničujočih) posledic.

Osnova pri tem je opredelitev vojne nasploh. Slednjo skozi predvidevanja najrazličnejših futuristov apeliram na prihodnost in vrednotim oziroma izpostavljam njene značilnosti ter spremembe glede na sedanost. Iščem podobnosti in razlike med razmišljanji futuristov. Ker so nekatere domneve glede vojn v prihodnosti bile postavljene že kar nekaj časa nazaj, lahko nekatere izmed njih do neke mere že preverim oziroma ugotovim ali so prešle v dejansko stanje. Tako lahko povečam ali pa zmanjšam njihovo kredibilnost oziroma uspešnost pri izpolnitvi svojega cilja.

Menim, da je pomen diplomskega dela opozarjanje na povezanost predvsem splošnih družbenih problemov z vojnami ter zmožnost vplivanja na prihodnost z dejavnostjo danes, ob upoštevanju izkušenj iz preteklosti. Pretekle izkušnje nam lahko služijo kot učinkovit instrument narekovanja celotne sfere človekovega delovanja danes za boljšo

prihodnost. Z njimi namreč lahko definiramo dobro in slabo oziroma pravilno in nepravilno delovanje ter ju ločimo in si s pozitivnim zagotovimo prihodnost. Vsekakor vidim pomen diplomskega dela tudi v opozarjanju na razsežnost omenjene problematičnosti ter v poskusu formiranja izhodišč pri ugotavljanju možnih rešitev zanjo.

2.2 Uporabljene metode raziskovanja

Ključne metode raziskovanja pri izdelavi diplomskega dela so:

- analiza sekundarnih pisnih virov (analiza vsebine), ki predstavlja večino metodologije, in na njej temelječa deskriptivna metoda,
- sistemska analiza, ki je uporabljena pri razčlenjevanju različnih pojmov na njihove posamezne sestavine,
- zgodovinska (predvsem razvojna, pa tudi primerjalna) analiza, saj analiza domnevnega stanja nekega pojava v prihodnosti temelji na analizi stanja tega pojava v razmerju preteklost-sedanost.

2.3 Ključno raziskovalno vprašanje

Raziskovalni problem predstavljajo predvidevanja o vojnah v prihodnosti različnih strokovnjakov, ki so si, ali pa tudi ne, podobna. Predpostavka je, da se vojne da predvideti in se jim v dobro ne le posameznih narodov pač pa celotne človeške civilizacije posledično da tudi izogniti.

2.4 Struktura naloge

Na začetku opredelim, kaj sploh vojna je. To je nujno, saj gre za bistvo preučevanja. Pri tem se ne ukvarjam s postavitvijo idealne definicije zanjo, prav tako ne analiziram mnoštva obstoječih definicij. Opremem se predvsem na najbolj poznano definicijo vojne, in sicer na definicijo, ki jo je postavil Carl von Clausewitz, ter jo predstavim skozi oči enega izmed njenih kritikov. Skozi definicijo Mednarodne vojaške in obrambne

enciklopedije vojno ločim od oboroženega spopada. To je pomembno, saj futuristi obravnavajo prihodnje stanje tako vojn kot oboroženih spopadov, pri tem pa je pomembno, da se zavedamo, da ne gre za identična pojava. Na kratko predstavim še dva temeljna postulata sodobnih definicij vojn. Razložim tudi opravičljivost uporabe vojne, ki onemogoča njeno opustitev in narekuje njeno nenehno izvajanje. Opozorim tudi na različne vrste vojn, kar prispeva k večji razumljivosti predvidevanj futuristov, saj jih opisujejo več. Na kratko se dotaknem tudi področja vodenja vojne, saj je tudi to področje del razmišljanj futuristov.

Ključno apeliranje vojne na prihodnost zajema razmišljanja treh najbolj znanih futuristov, in sicer Samuela P. Huntingtona o možnem spopadu (spopad lahko razumemo tudi kot trk oziroma konflikt) civilizacij, Martina van Crevelda predvsem o spopadih nizke intenzivnosti in Alvina Tofflerja o vsesplošnem vplivu družbenega razvoja in znanstveno-tehnološkega razvoja na prihodnje vojne. Pri tem se oprem na njihova najbolj znana dela (»Spopad civilizacij« Samuela P. Huntingtona, »Transformacija vojne« Martina van Crevelda in »Vojna in antivojna« Alvina (in Heidi) Tofflerja), v katerih so združili večino svojih razmišljanj v tej smeri. Znotraj njihovih razmišljanj skušam navesti in obrazložiti tudi domnevno poglavitne razloge za prihodnje vojne.

Izpostavim in opredelim vlogo znanstvenikov v prihodnjih vojnah, s čimer vojno neposredno povežem z znanostjo. Navedem možne grožnje globalni stabilnosti ter predvidene tipe vojn in trende, značilne zanje. Obrazložim še tri skupine aktivnosti prihodnje vojne.

Posebej se posvetim še vojnám za nafto in vojnám za vodo, torej vojnám, ki izhajajo iz dveh vse bolj pomembnih naravnih virov. Gre za problematiko, ki že danes postaja dokaj izrazita, a si kljub temu vsi (vsaj tisti v razvitem svetu, ki obvladujejo večino sveta) zatiskajo oči.

V sklepnem delu ugotavljam podobnosti in bistvene razlike med razmišljanji navedenih futuristov, s čimer ocenjujem večjo oziroma manjšo verjetnost uresničitve posameznega predvida. Prav tako presojam o morebitni uresničitvi njihovih napovedi oziroma problematiko aktualiziram.

3 O vojni nasploh

3.1 Opredelitev pojma vojna

Danes obstaja množica definicij vojne. Vsaka od njih je odvisna od strokovnega profila avtorja, obenem pa bolj ali manj ustreza vzorcu vojn konkretnega obdobja (Žabkar 2003, 99).

Najbolj poznana definicija vojne, ki pravi, da gre za nadaljevanje (državne) politike z drugimi sredstvi, pri čemer druga sredstva pomenijo uporabo oboroženih sil oziroma njihovo temeljno namensko dejavnost – oboroženi boj, ni najboljša, saj bi jo lahko dopolnili s tem, da vojna ni le sredstvo politike, ampak obenem tudi dejavnik z vzratnim učinkom, ki vpliva na politiko, bodisi da ji z doseženimi uspehi širi polje za postavljanje višjih ciljev, bodisi da jo z neuspehi sili modificirati cilje, ali jih celo spremeniti, oziroma cilje opustiti in se (brez)pogojno vdati. Pomanjkljivost definicije je v tem, da ne upošteva, da lahko v vojni samostojno sodelujejo tudi nedržavni udeleženci (politično organizirane skupine) in da v njej potek oboroženega boja ne izključuje vzporedne uporabe še vseh drugih vrst nasilja, npr. različnih oblik in vsebine diplomatskih pritiskov, gospodarskih blokad, subverzivnih dejavnosti, napadov na javno mnenje s pomočjo propagande, množičnih pobojev in drugih zločinov nad civilnim prebivalstvom ipd. Ker se je spekter uporabe sile širil z vojaških področij na nevojaška, je v vojnah dvajsetega stoletja prišlo do tega, da se danes vzporedno z izrazom »totalna vojna« pogosto uporabljajo, kot njene sestavne komponente nižjega reda, izrazi »vojaška vojna«, »gospodarska vojna«, »psihološka vojna«, »medijska vojna«, »propagandna vojna«, »podtalna vojna«, »specialna« ali »nekonvencionalna vojna«, »informacijska vojna« ipd. Za vojaško znanost je pomembna in zanimiva predvsem »vojaška vojna«, ker je njena glavna vsebina oboroženi boj (Žabkar 2003, 100).

Mednarodna vojaška in obrambna enciklopedija vojno definira kot (oboroženi) spopad med večjimi politično organiziranimi družbenimi skupinami z antagonističnimi cilji, kot so klani, plemena ali večje skupine (rasne, etnične, verske ipd.), države ali zveze držav,

pod pogojem, da so soočene skupine »dovolj močne«, da so ustvarjene razmere, da spopad traja »določen čas« in da ima »dovolj veliko intenzivnost«. Če ta trojni neizogiben pogoj ni izpolnjen, lahko sicer govorimo o oboroženem spopadu, a ne o vojni (Dermot v Žabkar 2003, 104).

Sodobne definicije postavljajo dva temeljna postulata, in sicer da mora v opazovanem letu biti ubitih vsaj tisoč udeležencev oboroženih spopadov in da mora v oboroženih bojih biti eden od udeležencev država s svojimi silami (vojsko, policijo), medtem ko je nasprotnik lahko druga država ali pa politično organizirana skupina (ali gibanje), ki se z orožjem v roki bojuje za politične cilje (Žabkar 2003, 102).

Kot predmet konfliktologije (spopadoslovja) je vojna danes opredeljena kot eden izmed inštrumentov, ki se še vedno uporabljajo za reševanje družbenih spopadov. Spopad je pri tem opredeljen kot konfrontacija, do katere pride med udeleženci zaradi prekrivanja interesov povezanih z nacionalnimi vrednotami (varnost, dekolonizacija, neodvisnost, samoopredelitev, etnična, verska ali regionalna avtonomija), materialnimi objekti (ozemlje, meja, ribolovno območje, uporaba vodnih ali energetskih virov) ali pa razporeditvijo moči (boj za oblast v državi med političnimi strankami ali pa med državami ipd.) (Žabkar 2003, 104).

Vojna je le ena izmed mnogih nenavadnih legalnih situacij. Je eden izmed številnih konfliktnih postopkov. Je ekstremen primer skupinskih vedenj. Je zelo obsežno zatočišče nasilja. Ne obstaja ne da bi sovražnost in nasilje sočasno preseгла določen prag pri čemer se ustvari nova situacija, katero zakon in prepričanje prepoznata kot vojno. Vojna, se zdi, je stanje zakona in oblike konflikta, vključujoč visoko stopnjo zakonite enakosti, sovražnosti in nasilja v odnosu z organiziranimi človeškimi skupinami, ali preprosteje, zakonito stanje, ki v enaki meri dovoljuje dvema ali več sovražnim skupinam vršiti konflikt z oboroženimi silami (Freedman 1994, 70).

3.2 Vrste vojn

Z vidika okolja, v katerem potekajo, in njihovih udeležencev lahko spopade razvrstimo na notranje, meddržavne in koalicijske. Z vidika stopnje nasilja oziroma deleža

oboroženega boja v celotnem spektru nasilja lahko spopade razvrstimo na nenasilne spopade (grožnja uporabe sile), nekonvencionalne sovražnosti (majhne razsežnosti vojaških akcij, v katerih se uporablja orožje), konvencionalne sovražnosti (množične vsebine oboroženega boja) in jedrske sovražnosti. V prvo in drugo podskupino se uvrščajo revolucije, državljanske vojne, vojaški prevrati, vojaške intervencije, gverilska delovanja, teroristična dejanja ter mirovne operacije in obmejni spopadi med državami, tretja podskupina vsebuje lokalne, regionalne in celinske vojne, četrta pa se deli na taktične jedrske vojne, celinske (ne)omejene jedrske vojne in medcelinske (ne)omejene jedrske vojne (Žabkar 2003, 112–113).

Glede na to, kdo se bojuje v vojni, lahko razlikujemo med trinitarno vojno (države oziroma vlade, oborožene sile in ljudje), netrinitarno vojno (neobstoj države ali nerazlikovanje med oboroženimi silami in navadnimi ljudmi), totalno vojno (oborožene sile so pod vplivom modernih gospodarskih, tehnoloških in vojaških izboljšav, kar zahteva vsesplošno mobilizacijo) in spopadi nizke intenzivnosti (gonilna sila so ljudje, gre za gverilo, terorizem in organiziran kriminal) (van Creveld 1991, 38, 42, 46, 56, 58–59, 61).

Glede na glavne motive lahko ločimo vojne za pridobitev (razširjanje meja mednarodne skupnosti z namenom zajeti cel svet), vojne iz strahu (v smislu racionalne zaskrbljenosti pred prihodnjim zlom) in vojne na podlagi doktrin (misijonarske ali osvajalne vojne, vojne branjenja in pospeševanja načel) (Freedman 1994, 91–92).

Obstaja razmejitev med cilji uporabe oboroženih sil v vojni, v oboroženih spopadih in v miru (Žabkar 2003, 113). V primeru vojne je cilj brezpogojna zmaga, v primeru oboroženih spopadov je cilj omejen na preprečitev vojne in razplet spopada, v primeru miru pa je cilj promocija miru. Oboroženi boj je trajna, obvezna in prevladujoča sestavina le v vojni, pri spopadih (od vojne) nižje ravni pa oboroženi boj ne traja kontinuirano, nima večje intenzivnosti in vsebinsko ne prevladuje. Njegova vloga je stranska oziroma katalizatorska, saj se glavni rezultati dosežejo z nevojaškimi sredstvi. V spopadih (od vojne) nižje ravni se oborožene sile lahko uporabljajo za podtalne dejavnosti, za udare in izpade, za vsiljevanje in krepitev miru, za podporo vstajnikom, za protivstajniška in protiteroristična bojna delovanja in za vojaške grožnje (glej Tabelo 1.1) (Headquarters Department of the Army 1993, 2. pogl.).

Tabela 1.1: Obseg vojaških operacij na prizorišču strateškega okolja

Stanje prizorišča	Cilj	Vojaške operacije	Primeri
vojna	vojskovanje in zmaga	vojna	bojne operacije velikega obsega napadanje branjenje
konflikt	odvrčanje vojne in reševanje konfliktov	operacije drugačne od vojne	stavke in izgredi vsiljevanje miru podpora vstajam protiterorizem ohranjanje miru nebojne operacije evakuacije
mir	pospeševanje miru	operacije drugačne od vojne	boj proti drogam pomoč ob katastrofi civilna podpora graditev miru nacionalna pomoč

Vir: Headquarters Department of the Army (1993, 2. pogl.).

3.3 Vodenje vojne

Vodenje oziroma upravljanje vojne je znano kot strategija (van Creveld 1991, 95). Osnova je stvaritev oziroma priprava sile, in sicer tako vojakov kot opreme. Vojaki morajo biti sklicani, postavljeni v vojno stanje, disciplinirani, izurjeni, navdihnjeni z vojaškim duhom in intelektualno pripravljeni na prihajajoče bojevanje, oprema pa mora biti proizvedena, skladiščena, distribuirana, vzdrževana in uporabna (van Creveld 1991, 98).

Vse omenjeno poteka pod okriljem generalštaba, sestavljenega iz posebej izbranih, posebej izurjenih strokovnjakov, zlasti načrtovalcev, omogočeno pa je z mobilizacijo, v procesu katere se civilisti formalno preobrazijo v vojake, se uniformirajo in oborožijo ter se vključijo v vojaško enoto, nato pa se s pomočjo transporta in telekomunikacij znajdejo na fronti (van Creveld 1991, 102–104).

Glavni oviri sili sta negotovost in trenje (med vojno na papirju in dejansko vojno). Prvo se da premagati z dobro opremo, izpiljeno organizacijo, napornim urjenjem, strogo disciplino in visoko moralo predvsem skozi mentalno in psihološko dejavnost, drugo pa z izkušnjami, predvidevanjem na podlagi načrtovanja v povezavi z obveščevalno dejavnostjo (van Creveld 1991, 105, 107–108). Stvaritvi sile in uspešnemu soočenju z ovirami sledi še vprašanje uporabe sile, in sicer odločitve med vojaškimi ali nevojaškimi cilji, močnimi ali šibkimi nasprotniki, napadom ali obrambo, koncentracijo ali razpršenostjo (van Creveld 1991, 111, 116). Cilj strategije v vojni je premagati silo s silo (van Creveld 1991, 119).

4 Vojne prihodnosti

4.1 Samuel P. Huntington – Spopad civilizacij?

4.1.1 Opredelitev pojma civilizacija

Civilizacija je kulturna enota. Civilizacija in kultura sta obe vezani na splošni pogled na življenje nekega ljudstva in civilizacija je kultura, napisana z veliko (Huntington 2005, 45).

Obe zajemata »vrednote, merila, institucije in načine mišljenja, ki jim zaporedne generacije v dani družbi pripisujejo glavni pomen« (Bozeman v Huntington 2005, 45). Za Braudela je civilizacija »prostor, kulturno območje«, »zbirka kulturnih značilnosti in pojavov« (Braudel v Huntington 2005, 45). Wallerstein jo definira kot »posebno spojitev pogleda na svet navad, struktur in kulture (materialne in tudi visoke kulture), ki oblikuje neke vrste zgodovinsko celoto in ki soobstaja (če že ne veliko hkrati) z drugimi različicami tega pojava« (Wallerstein v Huntington 2005, 45–46). Civilizacija je po mnenju Dawsona produkt »posebnega izvirnega procesa kulturne ustvarjalnosti, ki je delo posebnega ljudstva« (Dawson v Huntington 2005, 46), medtem ko je za Durkheima in Maussa »vrsta moralnega okolja, ki zajema določeno število narodov, pri tem pa je vsaka narodna kultura samo posebna oblika celote« (Durkheim in Mauss v

Huntington 2005, 46). »Kultura je skupna tema vsake definicije civilizacije« (Herodotus v Huntington, 2005, 46).

Civilizacija je najširša kulturna enota. Je najširša kulturna skupnost ljudi in najširša raven kulturne identitete, ki jo ljudje imajo, poleg tega, kar ljudi loči od drugih vrst. Določajo jo skupne objektivne prvine, kot so jezik, zgodovina, vera, običaji, institucije in subjektivna lastna identifikacija ljudi. Civilizacije nimajo jasno začrtanih meja ter točnega začetka in konca. Ljudje lahko na novo določijo svojo identiteto, in to tudi počnejo, posledica pa je, da se sestava in podoba civilizacij s časom spreminjata. Dokler civilizacije obstajajo (so namreč umrljive) se tudi spreminjajo. So dinamične – rastejo in upadajo, se združujejo in se delijo. Večina civilizacij vsebuje več kot eno državo (izjema je japonska civilizacija) ali drugo politično enoto (Huntington 2005, 47–49).

4.1.2 Medcivilizacijska vprašanja

V nastajajočem svetu odnosi med državami in skupinami iz različnih civilizacij ne bodo tesni in pogosto bodo nasprotni. Vendar so nekateri medcivilizacijski odnosi bolj nagnjeni h konfliktom kakor drugi (Huntington 2005, 229).

Na mikroravni so najnasilnejše prelomnice med islamom in njegovimi pravoslavni, hinduističnimi, afriškimi in zahodno-krščanskimi sosedi. Na makroravni poteka glavna delitev med »Zahodom in preostalimi«, pri tem pa najsilovitejši konflikti nastopajo med muslimanskimi in azijskimi družbami na eni strani in Zahodom na drugi. Nevarni spopadi bodo v prihodnosti verjetno nastali zaradi zahodne domišljavosti, islamske nestrpnosti in kitajske samozavesti (Huntington 2005, 229).

Temeljni vir konflikta v tem novem svetu ne bo le primarno ideološki oziroma primarno gospodarski. Največje razlike med človeštvom in prevladujočim virom konflikta bodo kulturne. Nacionalne države bodo ostale najmočnejši akterji svetovnih afer, ampak osnovni konflikti globalne politike se bodo dogajali med narodi in skupinami različnih civilizacij. Bitka prihodnosti bo spopad civilizacij, kar bo tudi zadnja faza evolucije konflikta v modernem svetu (Huntington 1993).

Civilizacije se bodo spopadle zaradi naslednjih vzrokov:

- Razlike med civilizacijami so temeljne in ne bodo kmalu izginile. Razlikujejo se v zgodovini, jeziku, kulturi, tradiciji in najpomembnejše, v religiji. Te razlike pa ne pomenijo nujno konflikta in konflikt ne nujno nasilja, je pa res, da so prav te razlike največkrat generirale najdaljše in najbolj nasilne konflikte.
- Svet postaja vse manjši in zato se povečujejo interakcije med civilizacijami, s tem pa se krepi tudi zavest o razlikah med njimi.
- Procesi ekonomske modernizacije in družbene spremembe v svetu ločujejo ljudi od dolgoobstojehnih lokalnih identitet.
- Rast zavesti civilizacije je stopnjevana z dvojno vlogo Zahoda. Zahod je na vrhuncu svoje moči in tako z željo po oblikovanju sveta po lastnih merilih posega v Nezahod. Prihaja do soočanja Zahoda z Nezahodom, ki pa ima pri vsem tem željo, strast in sredstva, da sam oblikuje svet po svojih zgledih.
- Kulturne karakteristike in razlike so manj dušilne in zatorej manj sporazumne ter težje rešljive kot pa politične in ekonomske. V razrednih in ideoloških konfliktih je bilo ključno vprašanje »Na kateri strani si?«, v konfliktih med civilizacijami pa »Kaj si?«
- Ekonomski regionalizem se povečuje. Če bo uspešen, bo okrepil civilizacijsko zavest, uspešen pa je lahko le, če je ukoreninjen v skupno civilizacijo (Huntington 1993).

4.1.3 Oblike medcivilizacijskih konfliktov

Medcivilizacijski konflikti imajo dve obliki. Na lokalni ali mikroravni nastajajo konflikti na prelomnicah med sosednjimi državami iz različnih civilizacij, med skupinami iz različnih civilizacij znotraj države in med skupinami, ki skušajo vzpostaviti novo državo iz razbitin stare. Konflikti na prelomnicah prevladujejo predvsem med muslimani in nemuslimani. Na globalni ali makroravni nastopajo konflikti jedrnih držav med glavnimi državami iz različnih civilizacij. Sporna vprašanja v teh konfliktih so klasična vprašanja mednarodne politike. Npr.:

- sorazmeren vpliv na oblikovanje globalnega razvoja dogodkov in delovanje mednarodnih organizacij, kakršne so Organizacija združenih narodov (OZN), Mednarodni denarni sklad in Svetovna banka;

- sorazmerna vojaška moč, ki se kaže v sporih o neširjenju jedrskega orožja ter zmanjšanju oboroževanja in oboroževalni tekmi;
- gospodarska moč in blaginja, ki se kažeta v razpravah o trgovini, vlaganju ipd.;
- ljudje, kar pomeni prizadevanje neke države iz neke civilizacije, da bi sorodne ljudi v drugi civilizaciji zaščitila, jih pred ljudmi iz druge civilizacije favorizirala ali ljudi iz druge civilizacije s svojega ozemlja izločila;
- vrednote in kultura, zaradi katerih nastajajo konflikti, ko neka država skuša svoje vrednote razširiti in vsiliti ljudem iz druge civilizacije;
- občasno ozemlje, pri čemer jedrne države postanejo glavne udeleženske konfliktov na prelomnicah (Huntington 2005, 262).

Dinamizem islama velja za trajen vir majhnih vojn na prelomnicah, vzpon Kitajske je potencialni vir velike medcivilizacijske vojne jedrnih držav (Huntington 2005, 263).

4.1.4 Vojne jedrnih držav

V nastajajoči globalni politiki jedrne države glavnih civilizacij nadomeščajo dve velesili iz časa hladne vojne kot glavna pola, ki sta druge države privlačila in odbijala. Te spremembe so najbolj vidne v zahodni, pravoslavni in sinovski civilizaciji. V njih nastajajo civilizacijske skupine z jedrnimi državami, državami pripadnicami, kulturno sorodnimi manjšinami v sosednjih državah ter narodi drugih kultur v sosednjih državah, ki so spornejši. V teh civilizacijskih krogih so države običajno razvrščene v sosredne kroge okoli jedrne države ali držav, kar izraža njihovo stopnjo identifikacije in povezanosti z blokom. Islam, ki nima jedrne države, sicer krepi zavest skupnosti, vendar je do sedaj razvil le zametke skupne politične kulture (Huntington 2005, 195).

Države se običajno povezujejo z državami s sorodno kulturo in se po moči izenačujejo z državami, s katerimi nimajo skupne kulturne sorodnosti. To še posebej velja za jedrne države. Njihova moč privlači tiste, ki so kulturno sorodne in odbija tiste, ki so kulturno drugačne. Iz varnostnih razlogov lahko jedrne države skušajo vključiti narode drugih civilizacij ali zavladati nad njimi, ti pa se po drugi strani skušajo taki nadvladi upirati ali izmikati (npr. Kitajska proti Tibetancem in Ujgurom, Rusija proti Tatarom, Čečenom in srednjeazijskim muslimanom) (Huntington 2005, 195).

V tem svetu so jedrne države civilizacij vir reda znotraj civilizacij, s pogajanja z drugimi jedrnimi državami pa tudi med civilizacijami. Kadar civilizacija nima jedrne države, postanejo problemi vzpostavljanja reda znotraj civilizacije ali pogajanja za red med civilizacijami veliko težji. Tam, kjer jedrne države obstajajo, so ravno te države osrednje prvine novega mednarodnega reda, ki temelji na civilizacijah (Huntington 2005, 196–197).

Jedrne države skušajo v tekmovanju med seboj zbrati civilizacijsko kohorto, pridobiti podporo držav iz tretje civilizacije ter uporabiti pravo mešanico diplomatskih, političnih in gospodarskih ukrepov, prikritih dejanj, propagande in prisile, da bi dosegle svoj cilj. Toda jedrne države bodo le redko uporabile vojaško silo neposredno druga proti drugi, razen v razmerah kot so na Bližnjem Vzhodu in Podcelini, kjer se stikajo ob civilizacijski prelomnici. Drugače je samo v dveh primerih možno, da pride do vojne jedrnih držav. Prvič, vojna se lahko razvije s stopnjevanjem konflikta na prelomnici med lokalnimi skupinami, ko se sorodne skupine, tudi jedrne države, zberejo, da bi jih podprle. Toda ta možnost ustvari glavno priložnost, da jedrne države iz nasprotujočih si civilizacij konflikt na prelomnici omejijo ali razširijo. Drugič, vojna jedrnih držav lahko nastane zaradi spremembe v globalnem ravnotežju moči med civilizacijami (Huntington 2005, 262–263).

4.1.5 Vojne na prelomnicah

Kot bliskovite točke kriz in prelivanja krvi veljajo civilizacijske prelomnice, ki so nadomestile politične in ekonomske meje hladne vojne. Poglavitna razlika se pojavlja v veri, tako v Evropi, kot tudi v Afriki. Migracije iz manj razvitih arabskih držav (kjer število prebivalstva narašča) v evropske države omogočajo obstoj prelomnice, ki spodbuja rasizem in kjer so politične reakcije in nasilje proti arabskim imigrantom zelo napete in razvlečene na različna področja. Modernizacija Afrike in širitev krščanstva bosta verjetno stopnjevala verjetnost uporabe nasilja na tej prelomnici. Številne prelomnice so prisotne tudi v Aziji, kjer kot njihov akter nastopajo tudi ZDA. Ekonomsko tekmovanje prevladuje med ameriškimi in evropskimi civilizacijami Zahoda, pa tudi med njimi in Japonsko. Na splošno velja, da ima zlasti islamski svet krvave meje (Huntington 1993). To muslimansko nagnjenost k nasilnim konfliktom

nakazuje visoka stopnja militariziranosti muslimanskih družb, demografska porast in predvsem pomanjkanje jedrne države ali več takih držav oziroma močnega kulturnega središča (Huntington 2005, 329, 336, 338).

Konflikti na prelomnicah so konflikti med državami ali skupinami iz različnih civilizacij. Vojne na prelomnicah so konflikti, ki so postali nasilni. Take vojne lahko nastopijo med državami, med nevladnimi skupinami ter med državami in nevladnimi skupinami. Konflikti na prelomnicah znotraj države lahko zajamejo skupine, ki se večinoma nahajajo na zemljepisno ločenih območjih, in v takem primeru se skupina, ki ne nadzira vlade, običajno bojuje za neodvisnost in se je ali pa se ni pripravljena sprijazniti s čim manj. Konflikti na prelomnicah znotraj države lahko zajamejo tudi skupine, ki so zemljepisno premešane, v takem primeru pa stalno napeti odnosi občasno izbruhnejo v nasilje, kot med hinduisti in muslimani v Indiji ali muslimani in Kitajci v Maleziji, ali pa pride do pravega vojskovanja, še posebno, kadar se določajo nove države in njihove meje, kar sproži brutalna prizadevanja, da bi ljudstva ločili s silo (Huntington 2005, 322).

Konflikti na prelomnicah so včasih spopadi za nadzor nad ljudmi. Pogosteje je sporno vprašanje nadzor nad ozemljem. Cilj vsaj enega od udeležencev je osvojiti ozemlje in ga sprazniti tako, da prebivalce prežene, pobije ali stori oboje, torej izvede etnično čiščenje. Taki konflikti so običajno nasilni in grozni, saj obe strani izvajata pokole, terorizem, posilstva in mučenje. Ozemlje, za katerega gre, je za eno od strani ali za obe zelo nabit simbol njihove zgodovine in identitete, sveta zemlja, do katere imajo neodtujljivo pravico (npr. Zahodni Breg, Kašmir, Gornji Karabah, dolina Drine, Kosovo ipd.) (Huntington 2005, 322).

Vojne na prelomnicah so dolgotrajni konflikti. Kadar potekajo znotraj države, običajno trajajo v povprečju šestkrat dalj kot vojne med državami. So vojne, ki se stopnjujejo in spet pojemajo, se razplamtijo v množično nasilje, nato pa usahnejo v vojskovanje majhne silovitosti ali potuhnjeno sovražnost, dokler spet ne vzplamtijo. Ogenj identitete in sovraštva skupnosti le redko povsem ugasne, razen z genocidom. Zato vojne na prelomnicah zaradi svoje dolgotrajnosti povzročijo veliko število mrtvih in beguncev. Dolgotrajnost, nasilnost in ideološka ambivalentnost jih delajo podobne z drugimi vojnami, vendar se od njih tudi razlikujejo. Prvič, nastopajo med etničnimi, verskimi,

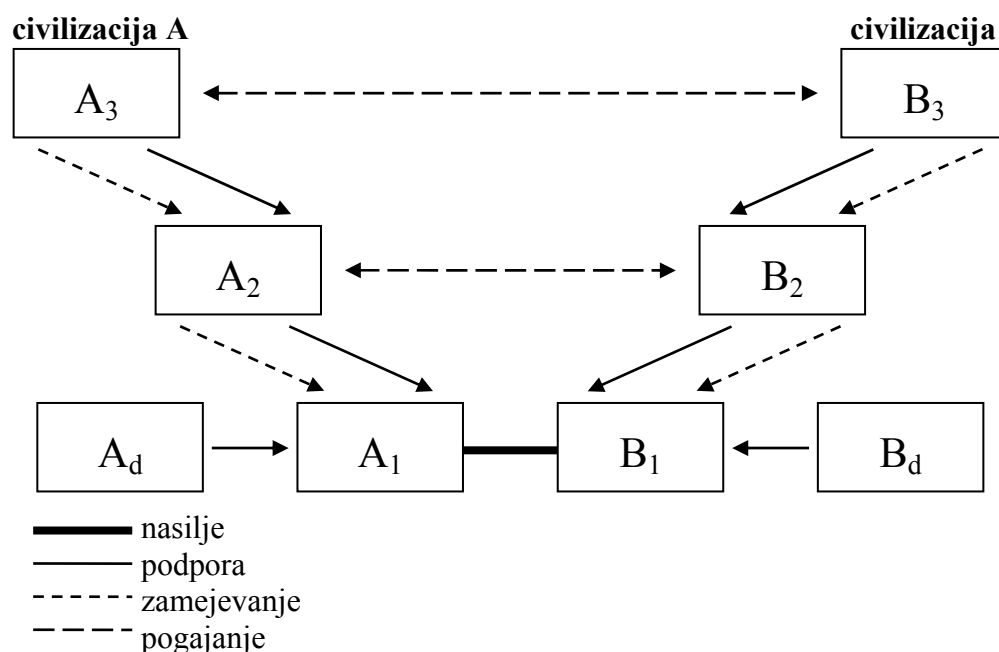
rasnimi in jezikovnimi skupinami. Ker je religija glavna določujoča značilnost civilizacij, potekajo vojne na prelomnicah skoraj vedno med ljudstvi različne vere. Drugič, potekajo po definiciji med skupinami, ki so del večjih kulturnih enot. To pomeni, da obe skupini v spopadu, tako A₁ kot B₁, skušata vojno razširiti in pridobiti podporo civilizacijsko sorodnih skupin, A₂, A₃ itn., B₂, B₃ itn., ki se bodo identificirale s svojimi vojskujočimi se sorodniki. Takšno internacionalizacijo konfliktov omogoča predvsem širjenje transporta in komunikacij (Huntington 2005, 322–324).

Vojne na prelomnicah potekajo skozi procese stopnjevanja, širjenja, zadrževanja, prekinitve in redko tudi razrešitve (Huntington 2005, 339). Vojna na prelomnici ima lahko svoje korenine v družinskih, rodovnih ali plemenskih konfliktih (Huntington 2005, 341). V vojnah na prelomnicah dobi vsaka stran spodbudo, da poudari svojo civilizacijsko identiteto in tudi identiteto nasprotne strani. V svoji lokalni vojni se ne bojuje samo z drugo lokalno etnično skupnostjo, ampak z drugo civilizacijo. Grožnja torej povečajo in okrepijo viri velike civilizacije, poraz pa ima posledice ne le za udeleženo stran, ampak za vso njeno civilizacijo. Od tod izhaja silna potreba, da jo v konfliktu podpre njena civilizacija. Lokalna vojna se tako na novo definira kot vojna religij, spopad civilizacij, obremenjen s posledicami za velik del človeštva. Ko se vojna na prelomnicah stopnjuje, vsaka stran nasprotnike prikazuje kot zlobne, pogosto nečloveške, s čimer opravičuje njihovo ubijanje. Množični poboji, mučenje, posilstva in brutalno izganjanje civilistov postanejo upravičeni, ko sovraštvo ene skupnosti podžiga sovraštvo druge. Osrednji simboli in artefakti nasprotne kulture postanejo tarče. V vojnah med kulturami izgubi kultura (Huntington 2005, 344–347).

Države in skupine se v vojne na prelomnicah vpletejo z različnimi stopnjami udeležnosti. Na prvi stopnji so tiste strani, ki se dejansko bojujejo in pobijajo. To so lahko države, kakor v vojnah med Indijo in Pakistanom ter med Izraelom in sosedami, lahko pa so tudi lokalne skupine, ki niso države ali so šele zametki držav, kakor je bilo v primeru BiH in Armencev iz Gornjega Karabaha. V teh konfliktih lahko sodelujejo tudi udeleženci na drugi ravni, običajno države, ki so neposredno povezane z vpletenimi stranmi, tako kakor sta to bili vladi Srbije in Hrvaške v nekdanji Jugoslaviji ter vladi Armenije in Azerbajdžana na Kavkazu. Še bolj oddaljeno povezane s konfliktom so države na tretji stopnji, ki so še bolj oddaljene od samega bojevanja, vendar so civilizacijsko povezane z udeleženci; take so bile Nemčija, Rusija in islamske države v

primeru nekdanje Jugoslavije ter Rusija, Turčija in Iran v primeru armensko-azerbajdžanskega spopada. Udeleženci tretje stopnje so običajno jedrne države civilizacij. Tam, kjer obstaja diaspora udeležencev prve stopnje, igra tudi svojo vlogo v vojnah na prelomnicah. Ob sorazmerno majhnem številu ljudi in količini orožja pri udeležencih prve stopnje imajo lahko sorazmerno skromne količine zunanje pomoči v obliki denarja, orožja ali prostovoljcev za izid vojne bistven učinek. Cilj drugih strani, udeleženih v vojni, niso enaki kakor cilji udeležencev prve stopnje. Najbolj predano in odkritosrčno pomoč udeležencem običajno nudijo skupnosti diaspore, ki se močno identificirajo s cilji svojih sorodnikov in postanejo bolj »papeški od papeža«. Interesi držav druge in tretje stopnje so bolj zapleteni. Običajno zagotavljajo pomoč udeležencem prve stopnje, in tudi če jih ne, jih nasprotne skupine tega sumijo, s čimer opravičujejo svojo pomoč sorodnim udeležencem. Poleg tega imajo države druge in tretje stopnje interes, da vojskovanje zadržijo, ne da bi se pri tem neposredno vmešale. Zato ob svoji podpori skušajo udeležence tudi zadržati in jih privedi do tega, da pristanejo na zmernejše cilje. Običajno se skušajo pogajati z državami druge in tretje stopnje na nasprotni strani prelomnice, s tem pa preprečiti, da bi se lokalna vojna stopnjevala v širšo vojno, v kateri bi bile udeležene jedrne države (Huntington 2005, 347–348). Slika 4.1 prikazuje razmerje omenjenih potencialnih strani v vojni na prelomnici.

Slika 4.1: Struktura kompleksne vojne na prelomnici

Vir: Huntington (2005, 349).

Nasilje na prelomnicah se lahko za določeno obdobje povsem konča, vendar se le redko trajno konča. Za vojne na prelomnicah so značilna pogosta premirja, prekinitve ognja, ne pa tudi celoviti mirovni sporazumi, ki razrešijo osrednja politična vprašanja. Vojne na prelomnicah so občasne, konflikti na prelomnicah so neskončni. Da bi se vojna na prelomnici že samo začasno ustavila je potrebna izčrpanost udeležencev prve stopnje in oživitvev pogajanj, kot posledica velikega števila prizadetih in ogromne materialne škode ter sodelovanje udeležencev drugih stopenj, ki imajo interes in vpliv, da udeležence spravijo skupaj; vojne na prelomnicah se, zaradi kulturne oddaljenosti, silovitega sovraštva in medsebojnega nasilja, skoraj nikoli ne zaustavijo z neposrednimi pogajanjmi med udeleženci prve stopnje in le redko s posredovanjem neprizadete tretje strani, katerih v konfliktih med skupinami iz različnih civilizacij praktično ni. Vojne na prelomnicah ne končajo nezainteresirani posamezniki, skupine ali organizacije, ampak zainteresirani udeleženci druge in tretje stopnje, ki so sorodni strani priskočili na pomoč in so se po eni strani sposobni pogajati o sporazumu s sebi enakimi udeleženci na nasprotni strani, po drugi pa sorodno stran pripraviti do tega, da sporazum sprejme. Sama podpora sorodne strani omogoča pritiskanje nanjo, da ugodí, čeprav se v vsem ne strinja (Huntington 2005, 372–374).

Vojne brez udeležencev druge in tretje stopnje se manj verjetno razširijo, vendar jih je teže zaustaviti, prav tako kot vojne med skupinami iz civilizacij, ki nimajo jedrne države. Vojne na prelomnicah, pri katerih gre za vstajo znotraj neke uveljavljene države in ki nimajo velike podpore od zunaj, prav tako sprožajo probleme. Če se spopad definira kot notranjo zadevo, daje s tem drugim državam tudi izgovor, da se ne vmešajo, kakor se je zgodilo z zahodnimi silami v Čečeniji (Huntington 2005, 374–375).

Sporazum za zaustavitev vojne na prelomnici bo uspešen, čeprav samo začasno, do te stopnje, kolikor odraža lokalno ravnotežje moči med udeleženci prve stopnje ter interesi udeležencev tretje in druge strani (Huntington 2005, 381).

4.1.6 Razklane in raztrgane države

Razklane države, tj. države, v katerih velike skupine sodijo v različne civilizacije, ki se nahajajo na prelomnicah, se soočajo s posebnimi problemi, zato da enotnost ohranjajo.

Take delitve in napetosti, ki jih spremljajo, se pogosto razvijejo, ko neka pomembna skupina, ki sodi v eno civilizacijo, skuša določiti državo kot svoje politično orodje ter uporabiti svoj jezik, religijo in simbole za državne. V razklani državi glavne skupine iz dveh ali več civilizacij dejansko pravijo: »Smo različni narodi in spadamo v različne kraje!« Sila odpora jih žene narazen in težijo proti civilizacijskim magnetom v drugih državah. Delitveni učinek civilizacijskih prelomnic je najopaznejši v tistih razklanih državah, ki jih je v času hladne vojne povezoval avtoritarni komunistični sistem. S padcem komunizma je kultura nadomestila ideologijo, ki je prej privlačila in odbijala (Huntington 2005, 171–172).

Raztrgana država pa ima nasprotno eno samo prevladujočo kulturo, ki jo umešča v eno civilizacijo, toda njeni voditelji jo želijo premakniti v drugo civilizacijo. Dejansko pravijo: »Smo en narod in skupaj spadamo na en kraj, vendar hočemo ta kraj zamenjati!« V nasprotju s prebivalci razklane države prebivalci raztrgane države soglašajo glede tega, kdo so, vendar se ne strinjajo o tem, katera civilizacija je res njihova. Značilno je, da velik delež voditeljev sprejme kemalistično strategijo in sklene, da mora njihova družba zavreči nezahodno kulturo in institucije, se pridružiti Zahodu ter se modernizirati in pozahodniti (Huntington 2005, 172–173).

Da bi neka raztrgana država uspešno spremenila svojo civilizacijsko identiteto, so potrebni vsaj trije pogoji. Prvič, politična in gospodarska elita države morata v glavnem podpirati ta premik in se navduševati zanj. Drugič, javnost mora biti pripravljena vsaj pristati na spremembo identitete. Tretjič, prevladujoče države civilizacije gostiteljice, v večini primerov zahodne, morajo biti pripravljene spreobrnjenko sprejeti. Proces spreminjanja identitete bo dolg, prekinjen in boleč v političnem, družbenem, institucionalnem in kulturnem smislu (Huntington 2005, 173). Političnim voditeljem, ki si domišljajo, da lahko kulturo svoje družbe bistveno preoblikujejo, bo neizogibno spodletelo (Huntington 2005, 193).

4.1.7 Prihodnost Zahoda – njegova prenova in vloga v svetu

Islamski preporod in gospodarski dinamizem Azije kažeta, da so druge civilizacije žive in zdrave in Zahodu vsaj potencialno nevarne. Velika vojna med Zahodom in jedrnimi

državami drugih civilizacij ni neizogibna, vendar do nje lahko pride. Po drugi strani bi se lahko postopni in neenakomerni zaton Zahoda, ki se je začel v začetku dvajsetega stoletja, nadaljeval še desetletja in morda stoletja. Ali pa bi Zahod doživel obdobje oživitve, ki bi ustavilo upadanje njegovega vpliva v svetovnih zadevah, in ponovno utrdilo njegov položaj voditelja, ki mu druge civilizacije sledijo in ga posnemajo (Huntington 2005, 386).

Zahodna civilizacija je postala varnostno območje; vojne znotraj njega si z izjemo hladne vojne skoraj ni mogoče zamisliti. Zahod razvija svoj ustreznik univerzalnega imperija v obliki zapletenega sistema konfederacij, federacij, sistemov in drugih vrst sodelovalnih institucij, ki na civilizacijski ravni poosebljajo njegovo zavezanost demokratični in pluralistični politiki. Zahod postaja zrela družba, ki vstopa v to, kar bodo prihodnje generacije v ponavljajočem se vzorcu civilizacij za nazaj imenovale »zlata doba«, obdobje miru (Huntington 2005, 387), ki po Quigleyevih besedah izhaja iz »neobstoja tekmujočih enot znotraj območja same civilizacije in iz oddaljenosti ali celo neobstoja spopadov z drugimi civilizacijami od zunaj« (Quigley v Huntington 2005, 386–387).

Veliko pomembnejši kot ekonomija in demografija so problemi moralnega propada, kulturne samomorilnosti in politične neenotnosti Zahoda. Med velikokrat omenjenimi znaki moralnega propada so:

- porast antisocialnega ravnanja, kot so kriminal, jemanje mamil in nasilje na splošno;
- razpad družine (večja stopnja ločitev, zunajzakonskih skupnosti, najstniških nosečnosti in enostarševskih družin);
- vsaj v ZDA zmanjševanje socialnega kapitala, tj. članstva v prostovoljnih organizacijah in medosebnega zaupanja, povezanega z njim;
- splošno zmanjševanje delovne etike in naraščanje kulta osebne razvajenosti;
- manjša zavzetost za intelektualne dejavnosti, ki se v ZDA kaže v nižji stopnji znanstvenih dosežkov (Huntington 2005, 389).

Prihodnja zdravost Zahoda in njegov vpliv na druge družbe sta v veliki meri odvisna od tega, kako mu bo uspelo obvladati te težnje, ki seveda spodbujajo vse pogostejše trditve o moralni večvrednosti muslimanov in Azijcev (Huntington 2005, 389).

Zahodno kulturo izzivajo skupine znotraj zahodnih družb. Enega takih izzivov prinašajo priseljenci iz drugih civilizacij, ki se niso pripravljene prilagoditi in se še naprej držijo vrednot, običajev in kulture svoje domovine. Ta pojav je najizrazitejši med muslimani v Evropi, ki pa so vendarle majhna manjšina. V manjši meri se prav tako kaže med hispanskimi priseljenci v ZDA, ki so velika manjšina. Če v tem primeru asimilacija ne bo uspešna, bodo ZDA postale razklana družba, z vsem potencialom za notranji spopad in neenotnost. V Evropi bi zahodno civilizacijo lahko spodkopalo slabljenje ene osrednjih sestavin – krščanstva. Vedno manjši delež Evropejcev se namreč izreka za verne, se drži verskih praks in sodeluje pri verskih dejavnostih (Dogan v Huntington 2005, 389–390).

Problem ZDA je tudi vprašanje o tem, ali so zahodni narod ali kaj drugega. Njihova prihodnost je odvisna od tega, da ponovno utrdijo svojo zavezanost zahodni civilizaciji oziroma zavrnejo klice siren k večkulturnosti. Identificiranje ZDA kot države več civilizacij, kar bi pomenilo odsotnost kulturnega jedra, namesto identificiranja z drugo (zahodno) civilizacijo, pomeni njihov konec. Dejansko pomeni tudi konec zahodne civilizacije, saj bi od Zahoda ostale le še Evropa in nekaj redko naseljenih čezmorskih držav z evropskimi priseljenci. Brez ZDA postane Zahod majhen in upadajoči del svetovnega prebivalstva ter nepomemben polotok na koncu evrazijske zemeljske gmote. Rešitev je nadaljnje politično povezovanje, ki bo v neki meri odtehtalo sorazmeren upad deleža prebivalstva, gospodarskega proizvoda in vojaških zmogljivosti, ki jih Zahod ima, in v očeh voditeljev drugih civilizacij obnovilo njegovo moč. Ali se bo Zahod politično in gospodarsko združil, je odvisno od tega, ali ZDA utrdijo svojo identiteto zahodne nacije in definirajo svojo globalno vlogo voditelja zahodne civilizacije (Huntington 2005, 391–394).

Glavna odgovornost zahodnih voditeljev je, da drugih civilizacij ne poskušajo preoblikovati po podobi Zahoda, kar je zunaj dometa njihove upadajoče moči, ampak da te vrednote zahodne civilizacije ohranjajo, varujejo in obnavljajo. Zato da ZDA in evropske države zahodno civilizacijo ob upadanju zahodne moči ohranijo, je v njihovem interesu, da:

- dosežejo večjo politično, gospodarsko in vojaško povezanost in da koordinirajo svojo politiko tako, da državam iz drugih civilizacij preprečijo, da bi izkoriščale njihovo nesoglasje;

- v Evropsko unijo in zvezo NATO vključijo zahodne države Srednje Evrope, tj. višjegrajske države, baltiške republike ter Slovenijo in Hrvaško;
- spodbujajo »pozahodnjenje« Latinske Amerike in, kolikor je mogoče, tesno povezanost latinskoameriških držav z Zahodom;
- obrzdajo razvoj (ne)konvencionalne vojaške sile islamskih in kitajskih držav;
- upočasnijo oddaljevanje Japonske od Zahoda in njeno približevanje Kitajski;
- sprejmejo Rusijo kot jedrno državo pravoslavja in glavno regionalno silo z legitimnimi varnostnimi interesi na njeni južni meji;
- vzdržujejo tehnološko in vojaško premoč Zahoda nad drugimi civilizacijami;
- ugotovijo, da je zahodno vmešavanje v zadeve drugih civilizacij verjetno glavni posamezni najnevarnejši vir nestabilnosti in potencialnega globalnega konflikta v mnogocivilizacijskem svetu (Huntington 2005, 398–399).

4.1.8 Civilizacijska vojna in red

Globalna vojna med jedrnimi državami glavnih svetovnih civilizacij je zelo neverjetna, a ne nemogoča. Taka vojna bi mogla nastati iz stopnjevanja vojne na prelomnici med skupinami iz različnih civilizacij, najverjetneje z muslimani na eni strani in nemuslimani na drugi. Stopnjevanje je še verjetnejše, če bodo muslimanske države, ki se potegujejo za status jedrne države, nudile pomoč svojim verskim tovarišem v vojni. Manj verjetno pa je zaradi interesa, ki ga utegnejo udeleženske druge in tretje stopnje imeti, da se same zapletejo v vojno. Še nevarnejši vir globalne medcivilizacijske vojne je premik moči med civilizacijami in njihovimi jedrnimi državami. Če se nadaljuje, bosta vzpon Kitajske in vedno večja samozavest tega »največjega delovalca v zgodovini človeštva« izredno obremenila mednarodno stabilnost v zgodnjem enaindvajsetem stoletju (Huntington 2005, 400).

Kakršenkoli scenarij globalne civilizacijske vojne bi se lahko zgodil, bi se verjetno zgodil zaradi posredovanja jedrne države ene civilizacije v sporu med jedrno državo druge civilizacije in državo pripadnico iste civilizacije (Huntington 2005, 404).

Da bi se v prihodnosti izognili velikim medcivilizacijskim vojnám, jedrne države ne smejo posredovati v konfliktih v drugih civilizacijah. To je resnica, ki jo bodo nekatere

države, še posebej ZDA, le s težavo sprejele. To pravilo vzdržanja, da se jedrne države vzdržijo posredovanja v konfliktih v drugih civilizacijah, je prvi pogoj za mir v mnogocivilizacijskem svetu. Drugi pogoj je pravilo skupnega posredovanja, da se jedrne države med seboj pogajajo, da zadržijo ali zaustavijo vojne na prelomnicah med državami ali skupinami iz svojih civilizacij (Huntington 2005, 405). Poleg teh dveh pravil se pojavlja še eno, in sicer pravilo skupnih značilnosti, kar pomeni, da bi morali ljudje iz vseh civilizacij iskati in skušati razširiti vrednote, institucije in prakse, ki so skupne njim in ljudem iz drugih civilizacij. To prizadevanje bi prispevalo k zmanjševanju spopada med civilizacijami, predvsem pa bi okrepilo Civilizacijo v ednini, ki se verjetno nanaša na celovit preplet višjih stopenj morale, religije, znanja, umetnosti, filozofije, tehnologije, materialne dobrobiti in verjetno še drugih stvari (Huntington 2005, 409).

Zahod teh pravil in večje enakopravnosti med civilizacijami ne bo zlahka sprejel in enako velja tudi za tiste civilizacije, ki morda nameravajo Zahod v njegovi prevladujoči vlogi dopolniti ali celo nadomestiti. V takem svetu bodo jedrne države morda menile, da je njihova pravica imeti jedrsko orožje in ga odrekati drugim pripadnikom svoje civilizacije. Tekma za vodstvo znotraj civilizacij, ki nimajo ene jedrne države, utegne spodbuditi tudi tekmo za jedrsko orožje. Širjenje jedrskega orožja seveda pomeni tveganje, vendar bi svet, v katerem bi ena jedrna država ali dve v vsaki glavni civilizaciji imeli jedrsko orožje, druge države pa ne, lahko bil dokaj stabilen (Huntington 2005, 405).

Mednarodne organizacije so zastarele, nesposobne združevanja (Toffler in Toffler 1995, 250). Večina glavnih mednarodnih institucij je nastala kmalu po drugi svetovni vojni, oblikovane pa so po zahodnih interesih, vrednotah in praksah. Ker zahodna moč upada v sorazmerju z močjo drugih civilizacij, bo prišlo do pritiskov, da bi te institucije razvili ali preoblikovali v skladu z interesi teh civilizacij. Največji problem je pri stalnih članicah Varnostnega sveta OZN. V mnogocivilizacijskem svetu bi bilo idealno, da bi vsaka glavna civilizacija imela vsaj en sedež v njem. S civilizacijskega stališča je jasno, da bi Japonska in Indija morali biti stalni članici, Afrika, Latinska Amerika in muslimanski svet bi morali imeti svoje sedeže, na katerih bi se lahko menjavale vodilne države teh civilizacij, izbrale pa bi jih Organizacija afriške enotnosti, Organizacija ameriških držav (pri čemer bi se ZDA vzdržale) oziroma Organizacija islamske

konference. Prav tako bi bilo primerno, da bi britanski in francoski sedež uveljavili kot enotni sedež Evropske unije, na katerem bi se menjavale države, ki bi jih Unija izbrala. Sedem (sodobnih) civilizacij (sinovska, japonska, hinduistična, islamska, pravoslavna, zahodna in latinskoameriška) bi tako imelo vsaka en svoj stalni sedež in Zahod bi imel dva, kar bi bila zasedba, ki bi v glavnem ustrezala razporeditvi prebivalstva, bogastva in moči v svetu (Huntington 2005, 50–51, 405–406).

Svet spopadov civilizacij je neizogibno svet dvojnih standardov. Ljudje pripišejo en standard svoji deželi in drugega (največkrat nasprotnega) drugi deželi. Pojavlja se t. i. sindrom sorodnih držav, kjer gre za to, da civilizacija, ko se zaplete v vojno z drugo civilizacijo, išče pomoč pri svojih članih. Prihaja do elementov združevanja civilizacij, s čimer se moč le-teh še dodatno krepi in kopiči. S svetovnega vidika je pomembna predvsem islamsko-sinovska povezanost, ki kljubuje povezovanju z Zahodom ter tako krepi svojo moč na vseh področjih (predvsem vojaškem, in sicer z masivnim in pospešenim oboroževanjem (tudi z jedrskim, biološkim in kemičnim orožjem)) (Huntington 1993).

Razvitost Zahoda, ki ima neenakovredne nasprotnike, velja za pomemben vir konfliktov med njim in ostalimi civilizacijami. Zahod namreč uporablja mednarodne institucije, vojaško (pre)moč in ekonomske vire za prevlado v svetu in nad njim, in sicer tako, da bo to ohranilo njegovo dominacijo, zaščitilo njegove interese in promoviralo politične in ekonomske vrednote. Izpostavljajo se tako vojaška in ekonomska kot tudi institucionalna moč. Kulturne razlike, kot temeljne vrednote in prepričanja, so tu drugorazredni viri konflikta. Zelo verjetno je, da bo v prihodnosti osrednja os svetovne politike konflikt med »Zahodom in preostalimi«. To bo doseženo z izolacijo posameznih držav od Zahoda, z mednarodnimi odnosi med temi državami in s poskusom ustvarjanja večje ekonomske, vojaške in mednarodne moči teh držav (torej z modernizacijo in ne z zahodonizacijo) (Huntington 1993).

Nezahodne civilizacije bodo vedno skušale pridobiti bogastvo, tehnologijo, spretnosti, tehnologijo in orožje, ki so sestavni del dejstva, da si moderen, kot je Zahod. Hkrati bodo skušale okrepiti to modernost z lastno kulturo, tradicijo in lastnimi vrednotami. Zahod se bo moral temu uspešno upreti, in sicer z nadaljnjo rastjo ekonomske in vojaške moči (čeprav se danes povečevanju slednje skuša izogibati) (Huntington 1993).

V prihodnosti ne bo nobene univerzalne civilizacije, ampak več različnih, katere se bodo pač morale naučiti, kako živeti ena z drugo (Huntington 1993).

V petdesetih letih je Lester Pearson opozoril, da človeštvo vstopa v »obdobje, ko se bodo različne civilizacije morale naučiti živeti druga ob drugi v miru, se učiti druga od druge in si medsebojno bogatiti življenje; alternativa na tem prenaseljenem majhnem svetu je nerazumevanje, napetost, spopad in katastrofa« (Pearson v Huntington 2005, 411).

Prihodnost miru in Civilizacije je odvisna od razumevanja in sodelovanja med političnimi, duhovnimi in intelektualnimi voditelji glavnih civilizacij sveta. V spopadu civilizacij bosta Evropa in Amerika stali skupaj ali pa vsaka posebej. V večjem spopadu, globalnem »resničnem spopadu« med Civilizacijo in barbarstvom, bodo velike civilizacije sveta s svojimi bogatimi dosežki v religiji, umetnosti, literaturi, filozofiji, znanosti, tehnologiji, morali in sočutju prav tako stale skupaj in vsaka posebej. V nastajajočem obdobju so spopadi civilizacij največja grožnja za svetovni mir, mednarodni red, ki temelji na civilizacijah, pa je najzanesljivejše jamstvo pred svetovno vojno (Huntington 2005, 411).

Na splošnejši ravni so konflikti med bogatimi in revnimi malo verjetni, saj revnim državam razen v posebnih okoliščinah manjka politične enotnosti, gospodarske sile in vojaške zmogljivosti, da bi bogate države izzvale. Bogate države se lahko grede trgovinske vojne med seboj, revne države se lahko divje vojskujejo med seboj, toda mednarodna razredna vojna med revnim Jugom in bogatim Severom je skoraj tako oddaljena od resničnosti kakor enoten, harmoničen svet (Huntington 2005, 33).

4.2 Martin van Creveld – Transformacija vojne

4.2.1 Kdo bo vodil vojno

S koncem drugega tisočletja se države obotavljajo pri poskusu monopoliziranja nasilja v svojih rokah. Za vojno, ki temelji na delitvi med oblastjo, vojsko in civilno družbo, se

zdi, da počasi izginja. Vzpon spopadov nizke intenzivnosti lahko, v kolikor ne bo hitro omejen, povzroči uničenje držav. Njihov položaj bodo, gledano dolgoročno, zasedle različne, k vojnem usmerjene, organizacije (van Creveld 1991, 192).

Od osrednje Evrope do Kašmirja in od Bližnjega Vzhoda do Koreje jedrsko orožje onemogoča tehten spopad med velikimi suverenimi teritorialnimi enotami ali državami brez strahu pred vzajemnim uničenjem. Zavedati se moramo neomejenega dosega modernih transportnih vozil, njihove sposobnosti doseči katerikoli cilj na sovražnem ozemlju, skrajne moči jedrskih konic, ki jih lahko prevažajo ter odsotnosti učinkovite obrambe pri tem, kar vse skupaj zmanjšuje pomen državnih meja. V kolikor pa se bo spopad sploh zgodil, potem se bodo oborožene sile pomešale s političnimi skupnostmi v prid katerih delujejo. S pojavom pomešanja oborožene sile ne bodo več konvencionalnega tipa. V takšnih okoliščinah se bo razmejitev med oboroženimi silami in civilno družbo verjetno porušila (van Creveld 1991, 194).

V kolikor so države vse manj sposobne medsebojnega spopadanja, potem koncept pomešanja že nakazuje na vzpon spopadov nizke intenzivnosti. Bistvo takšnega spopada je preprečevanje in spodkopavanje trinitarne strukture moderne države (van Creveld 1991, 194).

Spopad nizke intenzivnosti je politično-vojaška konfrontacija med nasprotujočimi si državami ali skupinami s političnimi, vojaškimi, socialnimi, gospodarskimi in psihološkimi učinki. Pogosto je to razvlečen boj nasprotujočih si principov in ideologij. Razteza se od subverzij do uporabe oborožene sile. Poteka kombinirano z uporabo političnih, gospodarskih, informacijskih in vojaških sredstev. Pogosto je lokaliziran, vendar ima lahko tudi regionalne in globalne varnostne implikacije ter karakteriziran z omejeno oborožitvijo, taktiko in ravnjo sile. Temeljne oblike so vstaja, gverila, terorizem, vojaška intervencija, operacije vzdrževanja miru in politični, gospodarski ter psihološki ukrepi (Headquarters Departments of the Army and Air Force 1990; Hippler 1988).

Nasprotniki, ki so izvorno zelo različni, bodo postajali vse bolj podobni, prvo po uporabljenih metodah in nato postopoma po vsem ostalem. To bo povzročilo dolgo vojno, v kateri bodo razlogi zanjo pozabljeni. Brez dvoma bo proces, s katerim bodo

države izgubile monopol nad oboroženimi silami v korist različnih organizacij, postopen, spremenljiv in sunkovit. Stvari se bodo odvijale različno hitro in v različnih delih sveta. Najbolj verjetno bodo dezintegracijo spremljali vzponi nasilja. Prvo bodo prizadete azijske države, nato afriške, potem karibske ter latinskoameriške, za mnoge pa se že danes ugotavlja, da se takšen proces pri njih že odvija. Naslednji na vrsti bodo veliki, heterogeni imperiji, kot npr. nekdanja Sovjetska zveza z nekaterimi nekdanjimi varšavskimi partnerji, v katerih se je proces prav tako že začel. Kitajska in Indija sta prav tako možni kandidatki, saj sta obe državi prizadeti s strani rastoče populacije, kar onemogoča reševanje njihovih gospodarskih problemov, poleg tega pa vsebujeta močne centrifugalne sile, ki omogočajo zaznavanje njenega vpliva. ZDA so druga velika, mnogorasna družba, kjer so orožja široko dostopna in kjer tradicija notranjega nasilja ne zaostaja za ničemer. Številni, zlasti socialni, pa tudi gospodarski problemi, nakazujejo na možnost spreobrnitve nasilja v spopad nizke intenzivnosti, ki bo vase potegnil tudi rasne, verske in politične sfere in popolnoma ušel izpod nadzora (van Creveld 1991, 195–196).

Zaradi zakoreninjene tradicije, na katero se lahko opirajo, se bodo omenjenemu procesu najdlje lahko upirale najstarejše države, predvsem Japonska in države zahodne Evrope. Za Japonsko je še posebej ugodna njena izoliranost, pretežna homogenost in sedanje bogastvo, čeprav že razpravljajo o tem, kako se soočiti z morebitnimi množicami, ki bi se iz revnih držav zgrinjale na njihovo ozemlje. Zahodnoevropske države ogroža predvsem integracija, ki bo okrepila regionalne pritiske po neodvisnosti, k spopadam nizke intenzivnosti pa vodi tudi večanje števila neevropskega prebivalstva in nekristjanov (van Creveld 1991, 196).

Prihodnje entitete, ki bodo vodile vojno, bodo v večjem delu Afrike podobne plemenom, v delih Azije in Latinske Amerike roparskim baronom iz obdobja zgodnje moderne oziroma fevdalnim skupnostim iz šestnajstega stoletja, na Japonskem, v Severni Ameriki in Zahodni Evropi pa ubijalcem morilcem iz srednjega veka (van Creveld 1991, 197).

V prihodnosti vojne ne bodo vodile vojske, ampak skupine, ki jim danes pravimo teroristi, gverilci, banditi in roparji in ki bodo verjetno prevzele nekatere druge formalne nazive. Njihova organizacija bo raje temeljila na karizmatičnih vezeh kot na

institucionalnih, motivacija pa bo izhajala iz organizacije kot celote. Vključena populacija ne bo ločena od sosedov, vključeno ozemlje ne bo označeno z jasnimi mejami na zemljevidu (van Creveld 1991, 197–198).

Države se že danes ne morejo povsem učinkovito braniti pred notranjim ali zunanjim spopadom nizke intenzivnosti. Ta problem je potrebno rešiti, saj je s tem ogrožen njihov obstoj (van Creveld 1991, 198).

Tudi jedrska proliferacija ima svoj učinek na vojne prihodnosti. Predvideva se:

- Medtem ko so pretekle vojne temeljile na celi garnituri načel, pojavljajočih se med politiko in taktiko in znanih kot strategija, bo v prihodnjih konfliktih takšna strategija izginila.
- Medtem ko so pretekle vojne bile velike, regularne, uniformirane vojske, ločene od oblasti in civilne družbe, bodo takšne vojske v prihodnjih konfliktih imele omejeno vlogo.
- Medtem ko so vojne pred letom 1945 vodile kohezivne, teritorialne države z milijonskimi populacijami, bodo prihodnji konflikti domena manjših, šibkejših in v mnogih ozirih bolj primitivnih političnih entitet, podobnih tistim izpred leta 1648 (van Creveld 1993: 126).

Države, kot jih poznamo, se bodo morale približate novi obliki vojskovanja, ki se danes razvija v senci jedrskega orožja, ki so ga same uvedle. Ali bodo to uspele zaustaviti ali pa bo to ustavilo njih (van Creveld 1993: 126).

4.2.2 Za kaj bo šlo v vojni

Ljudje so pogosto pripravljeni prekršiti zakon, ali ga kako drugače prikrojiti, da bi ustrezal njihovim namenom. Ta fenomen ni tuj niti vojaški sferi. Že samo dejstvo, da se zakon lahko krši ali prikroji, kaže na njegov obstoj, v našem primeru na obstoj jasnih idej o tem, kdo lahko uporabi nasilje proti komu (van Creveld 1991, 198).

S tem ko vodenje vojne namesto držav prevzemajo različne organizacije, bodo vojaško-politični vodje, odgovorni za njihovo vodenje, izgubili nekatere svoje privilegije. V

kolikor se bodo spopadi nizke intenzivnosti nadaljevali oziroma širili, potem bodo mesto birokratskega vodenja vojn v organizacijah prevzele skupine, oblikovane na podlagi osebnih in karizmatičnih vezi. To bo povzročilo razmejitev med voditelji in političnimi entitetami. Odsevajoč nove realnosti se bo spremenila vojaška konvencija. V preteklih treh stoletjih se poskusi atentatov na voditelje ali kakšne druge oblike njihove onesposobitve niso smatrali za del vojne, v prihodnosti pa lahko pričakujemo težnjo po označevanju voditeljev kot kriminalcev, ki popolnoma zaslužijo najhujšo možno usodo. S pomešanjem političnih in osebnih faktorjev v novih oblikah organizacij ne bodo niti družine voditeljev niti njihove privatne posesti mogle pričakovati uživanje imunitete. Namesto tega bodo cilj napada ali vsaj grožnje napada kot sredstva za stopnjevanje napetosti. Posledično bo mnogo voditeljev skušalo biti nenavezanih in voditi semi-nomadsko, semi-podzemno življenje (van Creveld 1991, 198–201).

Spremenilo se bo obravnavanje vojnih in civilnih ujetnikov, ranjenih ipd. Moderne organizacije, odgovorne za vodenje spopadov nizke intenzivnosti, zaradi priganjanja nasilja ne morejo imeti ranjenih, ujetnikov in ostalih podobnih vrst osebja za žrtve vojne. Namesto tega se jih bo v prihodnosti obravnavalo vsaj kot manjše prestopnike. Strategija spopadov nizke intenzivnosti bo šla v smeri brisanja obstoječe meje med tistimi, ki se borijo, in tistimi, ki gledajo, plačujejo in trpijo. Obstoječa vojna konvencija se bo verjetno izjalovila tudi v tej smeri (van Creveld 1991, 202).

Organizacije, ki bodo vodile spopade nizke intenzivnosti, ne bodo mogle nadzorovati večjega ozemlja kot so to lahko srednjeveške in zgodnje moderne države. Razlike med fronto in zaledjem se bodo zabrisale. V takšnih okoliščinah bodo vojno bolj neposredno občutili tudi civilisti. Vojna bo prizadela ljudi vseh starosti in obeh spolov. Prizadeti pa ne bodo nenamerno in slučajno ter neodvisno od daleč, kot v primeru strateškega bombardiranja, pač pa kot neposredni udeleženci, cilji in žrtve. Prakse, ki so v zadnjih treh stoletjih bile označene kot necivilizirane, kot npr. zajetje civilistov in celo celotnih skupnosti z zahtevo po odkupnini, se bodo verjetno vrnile. Res pa je, da so se v številnih državah, ki jih pestijo spopadi nizke intenzivnosti, že vrnile, ponekod celo nikoli niso bile opuščene (van Creveld 1991, 203).

Pojavlja se tudi vprašanje odnosa do kulturnih spomenikov in umetniških del. V spopadih nizke intenzivnosti se bodo verjetno smatrali za nepomemben del vojne, saj za

razliko od ljudi niso politično pomembni. Zgodba zase so cerkve. Tudi v spopadih nizke intenzivnosti, ki so v primerjavi s konvencionalno vojno manj institucionalizirani, se bo pomen cerkva kot simbolnih ciljev povečal. Pristno, lepo in sveto bo eden izmed prvih ciljev (van Creveld 1991, 203–204).

Prihodnji spopadi nizke intenzivnosti verjetno ne bodo razlikovali med privatno in javno posestjo. Prav tako bodo v njih uporabljena orožja, ki so danes prepovedana, kot npr. plin, ki je poceni, enostaven za izdelavo in učinkovit pri uporabi v zaprtih, urbanih okoljih. Z izgubo monopola nad oboroženimi silami s strani držav se bo zbrisala meja med vojno in kriminalom. Pogosto bo kriminal označen za vojno, medtem ko se bo vodenje vojne smatralo za kriminal (van Creveld 1991, 204).

Vodenje vojne brez vojaške konvencije, gledano dolgoročno, seveda ni mogoče. S časom se bo pojavila nova konvencija (kajti anarhija ni mogoča), ki bo verjetno razlikovala med krivimi in nedolžnimi. Čeprav bodo napake, razlike v interpretaciji in namerno kršenje povzročili mnogo lukenj tudi v novi konvenciji, tako kot je to bilo v stari, to ne pomeni, da ne bo obstajala ali ne bo veljala (van Creveld 1991, 204–205).

V danem času in prostoru, prevladujoče ideje o tem, kdo lahko kaj naredi v vojni, komu, s kakšnimi nameni, v kakšnih okoliščinah in s kakšnimi metodami, konstituirajo širok odraz družbene kulture, strukture in institucij, ki vodijo vojne. Tudi danes je bistvo v ugotavljanju vloge konvencije. Oborožene sile, ki jo kršijo dolgo časa, bodo razpadle. To bo še bolj verjetno, v kolikor so močne in lahko posledično prepričajo sebe in druge, da kršijo pravila. Po drugi strani pa je konvencija podvržena spremembam v času in prostoru. Posledično je za vodenje vojne najslabše imeti konvencijo za samoumevno (van Creveld 1991, 205).

4.2.3 Kako se bo vojna bila

Tako kot človek, ki je ustreljen v glavo, a še vedno naredi nekaj korakov, tako je lahko tudi konvencionalna vojna v zadnjih izdihljajih. S prevladovanjem spopadov nizke intenzivnosti se bo vse znano kot strategija v zadnjih dveh stoletjih izkazalo za neuporabno. S premikom konvencionalne vojne k spopadu nizke intenzivnosti bodo

današnji oborožitveni sistemi, vključujoč tiste najmočnejše in najbolj napredne, postali kup ostankov. Zelo verjetno je tudi, da bo ta premik povzročil konec obsežnemu vojaško-tehnološkemu raziskovanju in razvoju kot ga razumemo danes (van Creveld 1991, 205).

Strategija je večna, uporabna kjerkoli in kadarkoli se bije vojne. Vojskovanje zahteva oblikovanje oboroženih sil. Ko so ustanovljene, se pojavijo negotovost, trenje in nefleksibilnost, s čimer se je potrebno soočiti. Medtem se morajo sprejemati odločitve glede na uporabo sile tako proti abstraktnemu kot tudi živemu, nazaj delujočemu sovražniku. Vse to enako velja za vsako stopnjo konflikta in okolje, v katerem se zgodi (kopno, morje ali zrak oziroma zunanje vesolje) ter tudi za uporabo kateregakoli orožja, razen v situaciji, kjer se lahko negotovost popolnoma eliminira, sovražnikova reakcija ignorira in zmaga v vojni doseže z metodo enega mogočnega udarca. Zato tudi jedrska strategija sploh ni strategija. Ne glede na to, strategije nič bolj ne karakterizira kot njen vzajemni interaktivni značaj. Ob upoštevanju slednjega je ena in edina za vse, ne glede na lokacijo, metode in namen in ne glede na to, ali gre za vojno ali za kakšno tekmovalno igro (van Creveld 1991, 205–206).

V nasprotju s tem je klasična strategija rezultat specifičnih obdobj in okoliščin. Umetnost izvajanja bojev za dosego zmage v vojni predvideva obstoj znatnih oboroženih sil na obeh straneh, ki se med seboj razlikujejo, so geografsko ločene in vsaj potencialno mobilne. Prav tako namiguje na omejen obseg njihovega orožja. Klasična strategija mnogo akterjev in konceptov pojmuje za samoumevne. Gre za velike teritorialne enote, različne boje, fronte in zaledja, strateško globino, baze, cilje, linije komuniciranja itd. (van Creveld 1991, 206).

V kolikor so spopadi nizke intenzivnosti resnično element prihodnosti, potem bo strategija v klasičnem smislu popolnoma izginila. Tako kot domena, kateri pripada, torej konvencionalni vojni, je strategija ujeta v primežu med jedrskim orožjem in spopadi nizke intenzivnosti. Jedrsko orožje deluje proti kakršnimkoli geografskim razdaljam. V prihodnosti, v kolikor oborožene sile (pa tudi politične enote s strani katerih so razporejene) preživijo in se spopadejo tehtno, se bodo morale pomešati med seboj in s civilisti. Spopadi nizke intenzivnosti bodo zagotovili, da bodo bitke, ko bo prišlo do pomešanja, nadomestili manjši spopadi, bombardiranja in pokoli. Poti

komuniciranja se bodo zajele s kratkimi, začasnimi pristopi. Baze bodo nadomestila skrivališča in začasna skladišča, velike geografske cilje pa oblika nadzora populacije, kar se doseže z mešanico propagande in terorja oziroma ustrahovanja (van Creveld 1991, 207).

Širitev majhnih, sporadičnih, neobsežnih vojn bo povzročila spremembo oblike regularnih oboroženih sil, krčenje njihove velikosti in njihovo splošno oslabitev. S tem bodo breme vsakodnevne obrambe družbe pred spopadi nizke intenzivnosti prevzela živahna varnostna podjetja in pričakovati je prevzem držav s strani takšnih organizacij. Potreba po boju s spopadi nizke intenzivnosti bo povzročila degeneracijo regularnih oboroženih sil v policijske enote ali v primeru, da boj traja dolgo časa, oborožene tolpe (van Creveld 1991, 207).

Posebno poglavje v oblikovanju prihodnje vojne oblikuje orožje, ki se bo uporabljalo. Danes tudi mnoge države tretjega sveta že posedujejo orožje, katerega domet je neomejen in lahko doseže katerokoli točko teritorija potencialnega sovražnika. Na podlagi zadnjih napredkov v elektroniki so tudi druga orožja postala dovolj močna, da preplavijo bojišča in razbijejo koncentrirano opozicijo. Vendar mnogo sistemov, vključujoč težko artilerijo, projekte in zrakoplove, še vedno ni dovolj natančnih, da bi lahko bili učinkoviti proti sovražniku, ki je ekstremno razpršen, nerazločen od civilnega okolja ali pomešan s prijateljskimi silami. Zaradi tega dejstva so pomešanje s sovražnimi silami, mešanje s civilno populacijo in ekstremna disperzija postale običajne prakse v spopadih nizke intenzivnosti (van Creveld 1991, 208).

Mnogo modernih, moštveno funkcionalnih orožij, vključujoč najmočnejše in najbolj sofisticirane, je kot dinosavri obsojenih na izumrtje. So namreč predraga v vseh pogledih. V spopadih nizke intenzivnosti pa je tako drage sisteme, da se jih ne da preizkušati drugače kot v simulacijah, neracionalno uporabljati, saj gre za nastopanje proti množicam, katerih udeleženci niso niti regularni vojaki (van Creveld 1991, 209).

V ne tako oddaljeni prihodnosti bo veliki vojaško-tehnološki razvoj, kot ga poznamo od industrijske revolucije, zastal. Že danes mnogo idej ostane na papirju. Razvoj in raziskave služijo večinoma le še kot prazna igra, katere glavni namen je zaposlovanje in blaginja vojaških inženirjev. Igračke, ki izgledajo močne in nevarne, so večinoma

zanimive častnikom v in izven uniforme. Vendar družba kot celota ni naklonjena proizvodnji dragih, hitrih, diskriminatornih, velikih, nemobilnih in močnih orožij. Še manj smiselno je proizvajati orožja, katerih razvoj je tako drag, da so lahko proizvedena samo v primeru, ko se jih lahko proda. Pri tem pa se vedno pojavlja možnost, da kupec postane sovražnik (van Creveld 1991, 210).

To seveda ne pomeni, da nove tehnologije ne bodo prisotne v prihodnosti vojskovanja. Najbolj obetavni so najrazličnejši senzorstvi in oblike identifikacije, torej vsesplošni nadzor (van Creveld 1991, 210–211).

Prihodnje organizacije, ki bodo vodile vojno, ne bodo prepoznale razlik, ki so v preteklosti omogočale vladam in ne posameznikom koristi od vojne. Verjetno bodo svojim članom dovolile več prostora pri zadovoljitvi osebnih potreb neposredno na račun sovražnika. Z obravnavanjem zadovoljevanja osebnih potreb in ustvarjanja privatnega profita kot legitimnih motivov, bodo prevrat, izdaja in menjanje lojalnosti posameznikov ter celih enot postali nekaj običajnega (van Creveld 1991, 212).

Glede na izkušnje iz zadnjih treh desetletij se vizije o daljnosežnem, računalniškem in visokotehnološkem vojskovanju verjetno ne bodo uresničile. Oborožene konflikte bodo izvajali ljudje na Zemlji in ne roboti v vesolju. Več bodo imeli skupnega z medplemenskimi spopadi kot z obsežnimi konvencionalnimi vojnam (van Creveld 1991, 212).

Ker bodo sovražniki pomešani med seboj in s civilno populacijo, klasična strategija ne bo uporabna, orožja bodo postala raje manj kot bolj sofisticirana. Vojskovali se ne bodo uniformirani ljudje v klimatiziranih prostorih, sedeč za ekrani, upravljajoč s simboli in pritiskajoč na gumb, ampak bodo enote imele več skupnega s policisti (ali pirati) (van Creveld 1991, 212).

Vojna se ne bo odvijala na odprtem vojskovališču, predvsem zato, ker v svetu takšnega vojskovališča ni več moč najti. Šlo bo za vojno prisluškovalnih naprav in avto-bomb, za vojno, v kateri bodo ljudje ubijali drug drugega na kratkih razdaljah in v kateri bodo ženske v svojih torbicah prenašale eksplozive in droge za njihovo plačilo. Vojna bo razvlečena, krvava in strašna (van Creveld 1991, 212).

4.2.4 Za kaj se bo vojna bila

Ljudje se vojskujejo zaradi interesov, ki vključujejo vse, kar v neki družbi velja za dobro in uporabno (van Creveld 1991, 217).

Religiozni odnosi, verovanja in fanatizem bodo imeli glavno vlogo pri motivaciji za boj, s tem tudi večjo kot danes. Izmed vseh verovanj se najbolj krepi islam, ki je popularen ravno zaradi svoje pripravljenosti po bojevanju. V kolikor se bo nadaljevala bojevitost oziroma napadalnost ene religije, bodo v takšno stanje verjetno prisiljene tudi druge. Ljudje bodo branili svoje ideale in način življenja, svoj fizični obstoj in to le pod okriljem velike in močne ideje, ki pa je lahko po izvoru tudi posvetna, vendar je tista religioznega izvora veliko bolj verjetna (van Creveld 1991, 214).

V kolikor se bo vojna bila za človeške duše, potem bo pomembnost prostranega teritorialnega nadzora pojenjala. Zajetje še tako majhnega in nepomembnega dela nekega ozemlja bo pomembno zaradi dejstva, da se ga nadzoruje. Glede meja bo cilj vojskovanja zmanjšanje njihovega pomena, raje kot njihova opustitev. Prepad med interesom organizacije in posameznikov se bo zmanjšal. Spopadi nizke intenzivnosti bodo vodeni tudi zaradi osebnih interesov. Posebno vlogo bo imel sistem nagrajevanja, ki bo dovoljeval neposredno plenjenje sovražnika in s tem lastno nagrajevanje (van Creveld 1991, 215–217).

Vojskovalo se bo za različne interese, pa tudi zaradi tega, ker se bo pač moralo oziroma bodo organizirane skupnosti to tako razumele. Bodo tudi primeri, ko se bodo boji za uresničitev nekega cilja sprevrgli v boj za obstanek. Bolj ko bodo nasprotniki uravnoteženi, daljša, intenzivnejša in bolj krvava bo vojna (van Creveld 1991, 218–219).

4.2.5 Zakaj se bo vojna bila

Borben nevrološki kompleks, vojna žleza ali agresivni gen verjetno ne bodo nikoli odkriti. Posledično, kljub številnim poskusom odkrivanja centra za agresijo v možganih, vojna ni vnaprej programirana v človeško naravo (van Creveld 1991, 218–219).

Vojna ne služi moči, vojna je moč. To dejstvo razlaga zakaj so nekatere države, ki so se nekoč borile proti najboljšim (npr. Danska in Nizozemska), danes pacifistične. Je pa res, da se v vojni sooča z neznanim in to neznanost vsekakor daje občutek moči in je hkrati njegova manifestacija (van Creveld 1991, 219–221).

S pojavom soočanj med svetovnimi supersilami se pojavljajo različne vrste konfliktov. Trije vzroki, se zdi, da bodo zelo verjetno vplivali na trend mednarodnega miru in varnosti v naslednjih desetletjih (Rogers 1994).

Prvi vzrok je intenzivna polarizacija svetovne populacije v majhne skupine relativno bogatih in veliko večje skupine relativno revnih ljudi. Danes obstaja veliko število t. i. bogatih držav, a tudi v njih so prisotni velika revščina, socialna deprivacija in izkoriščanje. Dejstvo je, da le ena petina celotne svetovne populacije izkorišča okoli tri četrtine svetovnega bogastva in fizičnih virov. Ta razdelitev, ki največkrat poteka po geografskih razmejitvah, razmejuje svet na Prvi (razviti svet) in Tretji (nerazviti svet), oziroma na Sever in Jug. Tako ustvarjena polarizacija je vir potencialne nestabilnosti, ki se kaže predvsem v velikih migracijah v preteklih letih (ljudje iščejo boljše okoliščine za življenje). Razviti svet odražajo stabilne populacije, medtem ko se za nerazviti svet predvideva, da se bo razvijal še naslednjih šestdeset let. V približno tridesetih letih pa se bo zgodilo to, da bo že ena sedmina svetovne populacije nadzorovala tri četrtine svetovnega bogastva. Pritiski na tako nastale »otoke bogastva« se bodo jasno še povečali. Razvoj nerazvitega sveta, ki bi lahko preprečil vse skupaj, je in bo oviran. Oviran pa ni oziroma ne bo le zaradi resnih zgodovinskih in trgovinskih slabosti, ampak tudi zaradi kriz z dolgovi, gospodarskega izkoriščanja in politične nestabilnosti. V ozadju se skriva tudi dejavnost razvitega sveta, ki ne kaže kakšnega posebnega interesa pri reševanju problemov razvitosti mednarodne skupnosti v prihodnosti (Rogers 1994). Zaostrovanje nasprotij med vladajočimi elitami in prebivalstvom v manj razvitih državah se bo še povečevalo (Ulčar 2003, 9).

Ugotovitev, da se celotni globalni sistem s svojimi omejitvami okolja približuje zgornjim mejam za človeško aktivnost (dejstvo namreč je, da človeška populacija nenehno raste), je drugi vzrok. Tu so vključeni problemi krčenja gozdov (intenzivno izsekavanje zaradi potreb po lesu) in posledične erozije zemlje, primanjkovaljanja pitne vode (segrevanje ozračja kot posledica učinka tople grede zmanjšuje količino padavin, ki bi služile za

obnovo zalog pitne vode), širjenja puščav (le-te zmanjšujejo količino rodovitne zemlje za pridelavo hrane), kristalizacije tal (zaradi širjenja puščav in pomanjkanja padavin) ter (industrijskega) onesnaževanja zraka (pojavlja se ozonska luknja kot posledica segrevanja ozračja) in voda tudi z jedrskimi snovmi. Poleg teh problemov se tu pojavlja tudi vse večje tekmovanje za naravne vire (predvsem za strateško pomembne, kot sta nafta in zemeljski plin, poleg teh pa so pomembni tudi strateški minerali in kovine ter zaloge hrane in vode), kar vodi v prekomerno izkoriščanje kapacitet zemlje in s tem v njeno izrabljanje in opustošenje (Rogers 1994).

Srednji vzhod bo regija največjega tekmovanja za fizične vire. Akterke tega tekmovanja bodo predvsem Zahodna Evropa, Japonska in ZDA, ki v največji meri skušajo nadzorovati nahajališča teh strateških virov, oziroma njihovo pridobivanje. Srednja in Južna Afrika, Andi, Amazonija in vzhodna Azija bodo tudi pomemben vir konfliktov, saj se tu nahaja velika večina naravnih bogastev, predvsem kovin in mineralov (Rogers 1994).

Posledica okoljskih groženj bodisi nacionalnih bodisi mednarodnih, povzročenih ali zaradi nevednosti oziroma napačnega upravljanja ali namenoma ali s prepletom antropogenih in naravnih dejavnikov, so številni okoljski begunci ter ekonomske migracije (Rogers 1994).

Tretjič, soočeni smo z legalizacijo hladne vojne, oziroma s svetovno militarizacijo. Čeprav so soočanja med vojskami del preteklosti, sedanjost in s tem tudi prihodnost vsebujeta njihovo zapuščino, tj. ogromno količino zelo nevarnega orožja, sovražne medsebojne države in odnose držav (Rogers 1994).

Gospodarsko tekmovanje, ki lahko, po pričevanju zgodovine, vodi v vojno, se bo v prihodnosti pojavilo med tremi vodilnimi trgovinskimi zvezami, tj. Severno Ameriko, Evropsko Unijo in Japonsko. Vprašanje tu je namreč uporaba lastnih oboroženih sil držav članic posameznih trgovinskih zvez pri ohranjanju vodilne vloge v gospodarstvu (to bi seveda bila skrajnost, a možna vsekakor je) (Rogers 1994).

Vojne v prihodnosti bodo tako lahko izzvane zaradi neenakosti med ljudmi v smislu ogromnih razlik v kakovosti življenja oziroma višini življenjskega standarda (kar je

pogojeno predvsem z denarjem), naravnih virov, posedovanje katerih omogoča boljše okoliščine za življenje, dejavnosti človeštva, ki uničuje planet, in nenehne želje ljudi po oblasti in nadzoru, kar ima za posledico ustvarjanje orožja. Vse to izhaja iz delitve sveta in jasno je, da bo prišlo tako do političnega kot tudi do vojaškega odziva nerazvitega sveta na dejavnost razvitega sveta. Nerazviti svet namreč ne bo trpel tako političnega kot tudi ne gospodarskega in drugih oblik nadzora razvitega sveta nad seboj (Rogers 1994).

4.3 Alvin in Heidi Toffler – Vojna in antivojna

4.3.1 Vojna v treh valovih

Prvi val zgodovinskih sprememb je prinesla agrarna revolucija. Kmetijstvo je bilo zibelka vojne saj je skupnostim omogočalo, da so proizvedle in shranile presežke, za katere se je bilo vredno boriti, ter pospešilo razvoj države (Toffler in Toffler 1995, 35–36).

Vojske prvega vala so bile slabo organizirane, opremljene in vodene. Velikost, moč, morala, kvaliteta vodenja in poveljevanja ter urjenje so se razlikovali od enote do enote. Vojaške plače so bile neredne, običajno v naturalijah. Komunikacije so bile primitivne, ukazi so bili pretežno ustni. Vojske so vodili posamezniki, največkrat vladarji. Orožja so bila nestandardizirana in oblikovana za bližinski boj, njihova uporaba je bila odvisna od fizične moči (Toffler in Toffler 1995, 38–39).

Industrijska revolucija je sprožila drugi val zgodovinskih sprememb. Z njo so vojne postale vse bolj industrializirane. Pojavile so se množične armade. Glavna sprememba v vojnah je bila standardizacija orožja, katerega ognjena moč se je na račun zlasti strelnega orožja, in kasneje jedrskega, močno povečala. Standardizacija je zajela tudi vojaško urjenje, organizacijo in doktrino. Vojske so vodili profesionalni častniki, izurjeni na vojaških akademijah. Pojavile so se nove zvrsti in znotraj njih novi rodovi vojske. Krepila se je birokracija, pojavili so se generalštabi. Industrializacija je omogočila razvoj cest in pristanišč ter posledično oskrbo z energenti in hitrejšo

komuniciranje. Modernim nacionalnim državam je omogočila nove metode pobiranja davkov. Vse to je povečalo število potencialnih vojaških operacij (Toffler in Toffler 1995, 41–44). Pojavila se je ideja o totalni vojni, ki je zbrisala mejo med vojaškimi in civilnimi cilji. V tem obdobju sta se zgodili dve takšni vojni, in sicer prva in druga svetova vojna. Nedaleč od tega je bila tudi hladna vojna (Toffler in Toffler 1995, 46).

Značilnosti novega gospodarstva tretjega vala so:

- ključne faktorje proizvodnje drugega vala (zemljo, delo, surove materiale in kapital) je zamenjalo znanje (podatki, informacije, podobe, simboli, kultura, ideologija in vrednote), ki omogoča njihov prihranek, poleg tega pa je neomejeno in neizčrpno;
- vrednost družb je v njihovi sposobnosti strateškega in operativnega pridobivanja, ustvarjanja, prenašanja in uporabljanja znanja;
- drobljenje proizvodnje (masovno proizvodnjo nadomeščajo informacijsko intenzivni, pogosto robotizirani proizvodni sistemi), trga in medijev;
- transformacija dela (rast specializacije in hitre spremembe zahtevanih veščin zmanjšujeta medsebojno zamenljivost dela);
- spodbujanje konstantnih inovacij v proizvodih, tehnologijah, procesih, trženju in financiranju tudi mino pravilnikov;
- krčenje in diferenciranje delovnih enot;
- odpravljanje birokracije na račun hitrih sprememb tržnih, tehnoloških in potrošniških zahtev;
- bolj sofisticirana integracija in menedžment, kar zahteva večje število informacij;
- moderna infrastruktura ((satelitska) elektronska omrežja, ki povezujejo računalnike, podatkovne baze in ostale informacijske tehnologije);
- čas postaja kritična spremenljivka, kar se odseva v »just-in-time« proizvodnji; operacije in transakcije so pospešene (Toffler in Toffler 1995, 66–72).

Značilnosti novega vojskovanja sovpadajo z značilnostmi novega gospodarstva, saj:

- je znanje osrednji vir uničevalnosti (avtomatiziranost večine aspektov vojskovanja);
- se vrednost ocenjuje na podlagi novih realnosti (izurjenosti in motivaciji vojakov, obveščevalni dejavnosti in komunikacijah, prevzemanju pobude ipd.);
- prihaja s pomočjo pametnih orožij (preciznih in selektivnih orožij) do manjšega uničenja in manjše postranske škode;

- se vrednost znanj in izkušenj (pametna orožja zahtevajo pametne vojake) na račun vojaškega mačizma in surove sile veča;
- so inovacije zaželeni (zlasti v primeru, ko gre kaj narobe; govorimo predvsem o improviziranju);
- se vojaške enote, zlasti zaradi manjšanja vojaškega proračuna, krčijo, poleg tega pa manj ljudi z inteligentno tehnologijo naredi več kot veliko ljudi s surovo silo;
- se tog nadzor od zgoraj navzdol umika (avtoriteta odločanja se prenaša na najnižjo možno raven);
- s povezovanjem posameznih zvrsti in rodov vojske glede na njihovo delovanje prihaja do sistemske integracije;
- sistemska integracija zahteva široko elektronsko omrežje;
- je časa za načrtovanje in odločanje vse manj, kar pomeni, da čas postaja vse bolj pomembna komponenta; posledično prihaja do pospešitve dogajanja (Toffler in Toffler 1995, 79–93).

Svet prehaja od dvodelnega sistema moči k tridelnemu sistemu moči s kmetijstvom na dnu, z železnim gospodarstvom v sredini in gospodarstvom temelječem na znanju na vrhu. V takšni novi globalni strukturi je tudi vojna razdeljena na tri dele. Stare oblike vojskovanja s pojavom novih namreč nikoli ne izginejo. Še vedno so tu vojske iz prvega in drugega vala. Uporaba vseh metod in orožij iz prvega in drugega vala se bo brez dvoma nadaljevala, zlasti s strani jeznih revnih držav, čeprav mnogo narodov iz prvega in drugega vala poskuša pridobiti oborožitev tretjega vala (Toffler in Toffler 1995, 94–95, 97).

Rastoča raznolikost vojne bo vsaki državi otežila oceno vojaške moči sosedov, zaveznikov ali nasprotnikov. Vojaški strategji in mirovniki se bodo soočili s kompleksnostjo in z negotovostjo brez primere. Omenjena raznolikost je naklonjena predvsem koalicijskemu vojskovanju in odvracanju vojne, temelječem na koalicijah. Pri velikih zavezništvih gre seveda za skupek gospodarsko in vojaško zelo različno razvitih narodov, kar heterogenost še povečuje, in sicer do ravni, ko nobena država ni sposobna ustvariti vsezmožne vojske. Celotna ZDA so že priznale nesposobnost financiranja ali vodenja vseh vrst vojn. V prihodnosti se bo, kjer se bo pač dalo, formiralo modularna zavezništva, kjer bo vsak posamezni zaveznik prispeval specializirane vojaške sile in

tehnologije, ki bodo drugim primanjkovala. Prehod od dvodelnega k tridelnemu globalnemu sistemu moči in mnogo povečana vojaška raznolikost že silita vojske po svetu, da spreminjajo svoje osnovne doktrine (Toffler in Toffler 1995, 98–99).

4.3.2 Spopad civilizacij

Hkratne družbene, tehnološke in kulturne spremembe povzročajo ne le tranzicijo, ampak tudi transformacijo posameznih družb ter ustvarjajo začetke povsem nove civilizacije. Uveljavitev nove civilizacije v svetu in hkratno upanje na mir in spokojnost je največja strateška naivnost. Vsaka civilizacija ima namreč svoje gospodarske in posledično politične ter vojaške zahteve (Toffler in Toffler 1995, 24).

Glavne napetosti povzročajo delitev sveta na tri izrazito različne civilizacije, in sicer na civilizacije prvega, drugega in tretjega vala. Glavni konflikt je in bo ostal ter se povečeval med civilizacijo tretjega vala na eni strani in civilizacijama prvega vala (agrarna civilizacija) ter drugega vala (industrijska civilizacija) na drugi. Nova civilizacija se bo borila za globalno prevlado, tako kot je to skušal drugi val s prvim nekaj stoletij nazaj. Problem še vedno ostajajo nedokončana tranzicija med gospodarstvom surove sile drugega vala in gospodarstvom razumne sile tretjega vala, ideja brezmejnega sveta, v katerem bi trčenje dveh povsem različnih civilizacij lahko izzvalo prelivanje krvi, ter nedokončan poskus nadzora nad elitami drugega in tretjega vala. Globalno tekmovalno dirko bodo zmagale države, ki bodo transformacijo v tretji val dokončale s čim manj notranje razseljenosti in nemirov. Do takrat bo omenjena tridelna razdelitev sveta kontekst, v katerem se bodo vodile prihodnje vojne (Toffler in Toffler 1995, 27–28).

4.3.3 Vojne v nišah

Drobljenje naprednih gospodarstev spremlja drobljenje groženj. Eno samo grožnjo vojne med supersilami je nadomestilo mnoštvo groženj v nišah. Spremembe v tehnologiji in gospodarski strukturi se odsevajo v vojskovanju (Toffler in Toffler 1995, 104).

Danes lahko zaznamo osupljivo raznolikost separatističnih vojn, etničnega in verskega nasilja, državnih prevratov, obmejnih nesporazumov, civilnih vstaj in terorističnih napadov, ki povzročajo valove imigrantov in horde tihotapcev mamil preko nacionalnih meja. Ti »majhni« konflikti povzročajo velike sekundarne učinke v sosednjih, pa tudi oddaljenih, državah. Potemtakem veliko majhnih vojn sili vojaške stratege v večih vojskah da znova preučijo koncept specialnih operacij ali specialnih sil (Toffler in Toffler 1995, 105).

Med vsemi enotami v sedanjih vojskah so enote za specialno delovanje najbolj primerne za soočanje z vojno prvega vala. Njihovo urjenje poudarja fizično moč, kohezijo in veliko spretnosti pri bližinskem bojevanju. Njihovo bojevanje temelji predvsem na neotipljivosti boja, tj. obveščevalni dejavnosti, motivaciji, zaupanju, iznajdljivosti, čustveni predanosti, morali in individualni iniciativi (Toffler in Toffler 1995, 105).

Specialne sile, največkrat prostovoljci, so elitne enote, zasnovane za delovanje na nasilnih, branjenih, oddaljenih ali kulturno občutljivih območjih. Izraz specialno delovanje pokriva obsežno množico različnih nalog, od zagotavljanja hrane ljudem posameznih naselij po neki katastrofi, do urjenja vojakov prijateljskih sil za boj proti vstajam. Enote specialnih sil lahko vodijo tajne vpade z namenom pridobivanja informacij, sabotáže, reševanja talcev ali izvedbe atentata. Lahko se spopadajo v protiterorističnih in protinarkomanskih aktivnostih ali vodijo psihološko vojskovanje ter nadzorujejo prekinitve ognja. Lahko so združene v bataljone za nenadne diverzantske napade ali skupine po nekaj vojakov. Rekruti so podvrženi dolgemu urjenju. Vsak vojak majhne enote mora obvladati mnogovrstne spretnosti, vključujoč tekoče govorjenje več jezikov. Takšne vojake v nišah imajo tako veliki kot majhni narodi, slednji mnogokrat označene kot policiste. Specialne sile se lahko uporabi v katerikoli vrsti vojskovanja od jedrskega soočenja do plemenskih bojev za meje, predvsem pa so primerni za delovanje v spopadih nizke intenzivnosti (Toffler in Toffler 1995, 105–107).

S širjenjem vojakov v nišah bo moralo priti do prilagoditve vojaških doktrin, kar jim bo povečalo vrednost. Istočasno se bodo definirale zahteve po novih tehnologijah. Vojaki v nišah bodo v prihodnosti del v informacijsko-intenzivnega vojskovanja (Toffler in Toffler 1995, 108). Oprema specialnih enot naj bi bila dovolj enostavna, da bi jo lahko

uporabljal kdorkoli in kadarkoli ter bi onemogočala prestrežanje in odkrivanje (Toffler in Toffler 1995, 110–111).

Vojne prihodnosti bodo preprečene, dobljene ali izgubljene predvsem na podlagi informacijske superiornosti in prevlade. Pri tem gre za vodenje kibernetске vojne velikega obsega, ki vključuje vse od strateškega zavajanja in zaznavanja do taktičnega razdora nasprotnikovih informacijskih sistemov ter tudi razumevanje vloge globalnih medijev v konfliktu. Pomeni večanje znanja na podlagi obveščevalne dejavnosti, pomeni raziskovati in razvijati, uriti in komunicirati (USA Today 2002; Watts 2004, 127). Neizčrpnost in nelinearnost znanja bosta omogočala, da bodo majhni vložki povzročali nesorazmerne posledice. Majhen del informacije lahko namreč privede do ogromne taktične ali strateške prednosti, njegovo zanikanje ima lahko katastrofalne posledice (Toffler in Toffler 1995, 174).

Informacijsko vojskovanje, tako osebno (napadi na elektronsko zasebnost posameznika), korporacijsko (informacijske vojne na ravni zbiranja in posredovanja dejanskih ali lažnih podatkov med korporacijami po svetu), kot tudi globalno, bo del vojskovanja v prihodnosti. Njegov razvoj je pogojen z razvojem znanosti in tehnologije. Pojav informacijskih tehnologij in njihov vpliv na oborožene sile je opisan kot Revolucija v vojaških zadevah (ang. Revolution in Military Affairs) s kratico RMA. Glasniki RMA poudarjajo in kažejo na pospešeno vključevanje tehnologij računalniške dobe v orožne sestave in v vojaške poveljstvene in nadzorstvene spletne. RMA obljublja večjo vojaško okretnost, točnost in sposobnost, hkrati pa zahteva veliko zmanjšanje sil za financiranje novih tehnologij. Ključno za RMA je zmanjšanje razlik med bojevnikom in nebojevnikom, med častniki in drugimi čini ter med različnimi vejami in rodovi vojske (Arsić 2004, 23–24).

Namen informacijske tehnologije, kjer gre v najbolj poenostavljeni obliki predvsem za pošiljanje takih in drugačnih računalniških virusov, črvov, logičnih bomb, trojanskih konjev in prikritih kanalov znotraj posameznih računalniških sistemov s številnimi nameni (pridobitev podatkov, povzročanje ali prekinjanje delovanja računalniško vodenih sistemov ipd., kar lahko vodi tudi do človeških žrtev) ter uporabo prilagojenih integriranih vezjih ali čipov, mikrobov ter elektromagnetnih bomb, je tako zgraditi

vojsko prihodnosti. Doseči skušamo, da bi informacijska tehnologija storila tisto, kar so tanki med prvo svetovno vojno in atomska bomba med drugo (Arsić 2004, 23–24).

Informacijske tehnologije bodo spreminjale tako naravo konfliktov kot tudi naravo njihovega reševanja. Kot trenutno eden najaktualnejših varnostnih izzivov za obrambne strokovnjake bo informacijsko vojskovanje pomembno s tega vidika, da bo potencialni sovražnik, pa naj gre za države, teroristične skupine ali pa posameznike, lahko z uporabo netradicionalnih načinov vojskovanja tajno izpeljal radikalne, zelo razširjene in po posledicah za vojaško in civilno infrastrukturo, katastrofalne napade. In to proti komurkoli, kadarkoli in kjerkoli. Na takšne napade ne bodo imune niti tehnološko najbolj razvite države in organizacije (Arsić 2004, 23). Pomembno je tudi dejstvo, da bo informacijska tehnologija celo majhnim državam omogočala izredno učinkovito obrambo z majhno, tehnološko dobro opremljeno vojsko in tudi z majhnimi stroški (Turnšek 2000). Informacijsko vojskovanje namreč omogoča, da se napad lahko izpelje z oddaljenosti več tisoč kilometrov, poleg tega pa ni nujno, da so udeleženci v njem izključno vojaki. Lahko gre le za dobre poznavalce računalnikov (Arsić 2004, 24).

Vojskovanje v nišah bo postalo še bolj pomembno, saj bodo vlade, v primerjavi z velikimi konvencionalnimi silami, spoznale njegove nizke stroške pri doseganju ciljev. Lahko se ga bo uporabilo za taktične ali strateške namene. Nekoč naj bi ga vodile ne le vlade držav, ampak tudi mednarodne agencije, kot npr. OZN, in celo nadsacionalni akterji na globalni ravni, začenši s transnacionalnimi korporacijami (Toffler in Toffler 1995, 112). Vprašanja pa ostajajo. Tako se ne ve, kaj so geopolitične in družbene posledice hitrega razvoja sofisticiranih tehnologij vojne v nišah ter kaj se bo zgodilo z več deset tisočimi izurjenimi vojaki za specialno delovanje, potem ko bodo spuščeni nazaj v civilne družbe oziroma ali predstavljajo kakšno grožnjo sistemu, ki jih je ustvaril (Toffler in Toffler 1995, 111–112).

4.3.4 Vojne v vesolju

Z odkritjem in pričetkom raziskovanja ter s tem uporabe vesolja je mnogo vojsk danes odvisnih od izstrelkov in satelitov, ki zagotavljajo najrazličnejše podatke o celotnem

dogajanju na zemlji. Prostranost vesolja, ki je vojni dodalo četrto dimenzijo, je ključni faktor vojn v prihodnosti (Toffler in Toffler 1995, 112–113).

Pričakovati je, da se bo boj za nadzor vesolja v korist njegove uporabe s strani civilistov povečal vzporedno z njegovo vse večjo izrabo za vojaške namene. Prevladuje namreč miselnost, da pripada vesolje vsem. Mnogokrat pa bo težko razmejiti med civilno in vojaško izrabo vesolja. Z večanjem globalnega tekmovanja bodo obveščevalne agencije po svetu namenjale več pozornosti gospodarski in tehnološki obveščevalni dejavnosti. Vojaški satelitski sistemi, ki omogočajo državam, da spremljajo tekmece, bodo postali orožje v gospodarskem kot tudi vojaškem vojskovanju (Toffler in Toffler 1995, 115).

Seznam držav, ki imajo svoje izstrelke razporejene v vesolju, se daljša, to pa povzroča številne napetosti med državami. Vse več držav, ki se tako počutijo ogrožene, že razmišlja o izgradnji ali nakupu lastnega vesoljskega nadzornega sistema, s katerim bi bile pozorne na morebitne sovražnike. Celo najbližji zavezniki nočejo ostati odvisni od drugih držav glede življenjsko pomembnih podatkov in informacij, ki jih nudijo sateliti (Toffler in Toffler 1995, 116–117).

Kljub velikim stroškom, nizkim proračunom in ostremu nasprotovanju, se bo s širjenjem izstrelkov z jedrskimi, kemičnimi ali biološkimi glavami »potreba« po raketnih obrambnih sistemih še okrepila. Ideja raketnega ščita ZDA ni prva in vsekakor ne zadnja (Toffler in Toffler 1995, 118).

Neposrednega napada na satelite ni pričakovati, saj bi najverjetneje izzval celo jedrsko vojno. Pričakovati je mehko ubijanje satelitov, in sicer preko delovanja na informacije, ki jih obdelujejo in prenašajo. To omogočajo predvsem mobilne satelitske mreže in brezžične računalniške mreže. Varnost takšnega početja pa do neke mere zagotavlja tudi dejstvo, da bo sovražnika vse težje definirati (Toffler in Toffler 1995, 120–121).

Potencialni nasprotniki so številčnejši in vse bolj različni. Število metod sabotiranja ali manipuliranja sovražnikovih satelitov in njihovih pripadajočih računalnikov ter mrež prav tako raste in so vse bolj sofisticirane (kibernetsko vojskovanje). Zahteva se vse bolj skromna fizična oprema za manipuliranje ali motenje satelitskih signalov, zemeljskih baz in pripadajočih mrež (Toffler in Toffler 1995, 121–122).

Satelitska varnost ni samo vojaška skrb. Številni globalno pomembni sporazumi za ohranjanje miru temeljijo na satelitskem nadzoru podpisnikov, s čimer se nadzoruje njihovo spoštovanje sporazumov oziroma izvajanje njihovih določil (Toffler in Toffler 1995, 123). Kdor misli, da se je izraba vesolja v vojaške namene končala, ali da bo k temu privedlo krčenje proračunov, je kratkoviden. Ne samo vojne tretjega vala, tudi antivojne bodo precej odvisne od nezemeljske aktivnosti (Toffler in Toffler 1995, 124).

4.3.5 Vojne robotov

Robotizacija vojske oziroma vpeljava robotskih sistemov v vojski je že dejansko stanje. Slabo plačane obvezniške vojske zmanjšujejo iniciativo po tehnološkem nadomestku, medtem ko v dobro plačanih profesionalnih vojskah postanejo roboti kupčija na bojišču. Z rastjo stroškov dela se na splošno vse bolj uveljavljata avtomatizacija in robotizacija. K promociji robotizacije bo prispevalo tudi širjenje kemičnega, biološkega in jedrskega orožja, saj bodo bojišča lahko preveč strupena za človeške vojake (Toffler in Toffler 1995, 126).

Najpomembnejši faktor, ki bo favoriziral robotizacijo, bo sprememba javnega mnenja glede ravni sprejemljivosti žrtev. Človeško tveganje bi se z robotizacijo popolnoma izničilo. Človek bi le še nadzoroval robotizirane oborožitvene sisteme (ne le robotizirane vojake) od daleč na bojišču, ki bodo sposobni katerega koli dejanja, ne da bi škodovali človeku. Pri vsem tem se ne pojavlja vprašanje, kako robote narediti sposobne, ampak do katere ravni lahko njihovo sposobnost dopustimo. Superinteligentni, samozavestni roboti ubijalci niso najboljša rešitev, nemoralni roboti pa bi lahko bili super teroristi (Toffler in Toffler 1995, 127–128).

Končni cilj so orožja, ki bi po svojem rojstvu bila sposobna sprejemati vse več lastnih odločitev. T. i. avtonomnih orožij bo vse več. Od daleč nadzorovani robotizirani sistemi so namreč preveč odvisni od ranljivih komunikacij. V kolikor se komunikacije prekinejo ali so motene, oziroma še huje, manipulirane s strani sovražnika, postane robot popolnoma neuporaben ali potencialno samouničevalen. V orožje vgrajena sposobnost zaznavanja in interpretiranja podatkov ter sprejemanja odločitev povečuje varnost komunikacijskih povezav. Druga karakteristika neodvisnih robotov je njihova

večja hitrost pri sprejemanju odločitev, kar povečuje njihovo učinkovitost. Naslednji korak predstavlja učenje na podlagi lastnih izkušenj (Toffler in Toffler 1995, 132–133).

Problem robotizacije pa ostaja. Vprašanje namreč je, ali smo ljudje sposobni pretehtati vse možne scenarije na bojišču in jih vgraditi v robota, da ne bi delal v lastno škodo oziroma škodo svojih ustvarjalcev, ter ali se lahko soočimo z vsemi napakami, presenečenji in možnostmi, ki jih avtonomna orožja ponujajo (Toffler in Toffler 1995, 135).

4.3.6 Da Vincijeve sanje

Pojavljajo se zahteve po najrazličnejših novostih in izboljšavah. Kar zdaj potrebuje večina narodov, so pametnejša orožja, začenši s senzorji, ki bi lahko zaznali nepremičen ali premikajoč se predmet več tisoč kilometrov stran. Pritrjeni bi bili na zračnih plovilih, brezpilotnih letalih ali vesoljskih plovilih. Omogočali bi zgodnejše opozarjanje, natančnejše določanje ciljev in izboljšano ocenjevanje škode (Toffler in Toffler 1995, 137–138).

Na zemlji skušajo vojske zamenjati neumne lene mine s pametnimi minami, ki ne bi čakale na sovražno vozilo, da jih prevozi, ampak bi preiskovale območje, primerjale zvoke predmetov v bližini in s pomočjo infrardečih senzorjev identificirale cilje ter nato usmerjeno delovale nanje (Toffler in Toffler 1995, 138).

Težnje se pojavljajo tudi pri pametnem tankovskem oklepu, na katerega bi bili pritrjeni majhni senzorji, ki bi zaznavali prihajajoč izstrelek, ter nekakšne majhne opeke, ki bi se izstrelile in odbile ali uničile izstrelek (Toffler in Toffler 1995, 138).

Ponovno obravnavan je posamezni vojak (Toffler in Toffler 1995, 138). Dejstvo namreč je, da bo pehota brez dvoma predstavljala levji delež tudi v vojnah in spopadih prihodnosti. Predvsem pa v operacijah, drugačnih od vojne. Vedno bodo namreč potrebne enote, ki bodo tudi fizično na ozemlju, zasedle neko območje in se z nasprotnikom zapletle v bližinski spopad. Pri tem njihovi pripadniki ne bodo delovali individualno, ampak bodo sestavni del moštva, katerega uspeh bo odvisen od

učinkovitosti vsakega od članov. Vojaka je potrebno razumeti kot sistem. Miniaturizacija zlasti elektronske opreme in energetskih virov za različne elektronske in komunikacijske naprave omogoča opremljenost vojaka z veliko več napravami kot do sedaj. S tem postaja vojak vse bolj dragocen, zahteve po njegovi zaščiti se povečujejo. Oprema, ki jo bo bojevnik prihodnosti potreboval, bo na visoki tehnološki ravni (Knific 2003: 43, 45). Nudila naj bi zaščito pred raznovrstnim orožjem, od jedrskega, kemičnega in biološkega, do običajnega strelnega (oklep iz lahkih trdnih kovin in umetnih materialov, razumevanje strukture pajkovih mrež in njihovo vključevanje v oklep ipd.), vključevala naj bi najrazličnejšo elektronsko opremo, od očal za nočni vid, do namerilnega sistema, ki bi sledil premikanju očesa, tako da bi avtomatično nameril strelno orožje tja, kamor vojak gleda (Toffler in Toffler 1995, 138–139).

Vojak naj bi imel večjo ubojnost (orožje naj bi bilo zasnovano ergonomično in preprosto), zmožnost preživetja (pijača »boljša od vode«, hrana v majhnih tabletah), zmožnost C4I (sistema poveljevanja, vodenja, komunikacij, računalništva in obveščanja), premičnost in vzdržljivost (lažja oprema), kar med drugim omogoča tudi visoka stopnja zavesti, vzpodbujena z nenehnim dopolnjevanjem podatkov o nasprotniku in grozeči nevarnosti ter zmogljivostjo hitrega in učinkovitega reagiranja (Knific 2003, 44–45).

Miniaturizacija se pojavlja tudi pri samem orožju. Pojavljajo se mikromehanizmi. Še posebej nevarni med njimi so nanoroboti, ki so sposobni manipulirati z molekulami, iz katerih so zgrajene posamezne celice. Le-ti naj bi delovali kot podmornice v človeškem krvnem obtoku in na neki točki delovali tudi kot kirurgi na molekularni ravni. Korak naprej predstavljajo samoreproduktivni vojaški mehanizmi, kar pa je še na točki neuresničljivosti. Pa vendar se je potrebno zavedati, da so sanje bili tudi da Vincijevi leteči mehanizmi, ko jih je narisal, danes pa so realnost (Toffler in Toffler 1995, 140–141).

4.3.7 Vojne brez prelivanja krvi

Že danes se pojavljajo ideje o nesmrtonosni vojni, vojni, v kateri bi prišlo do minimalnega prelivanja krvi, če ne že do njegove popolne odsotnosti. Seveda se je

potrebno zavedati, da so nesmrtonosne tehnologije (tiste tehnologije, ki lahko predvidevajo, zaznavajo ter izključijo ali prekličejo uporabo smrtonosnih sredstev in s tem minimizirajo ubijanje ljudi) razpršene, neintegrirane in vsekakor izven vojaškega okvira, ki tradicionalno poudarja ubijanje sovražnika. Tehnologija omogoča ustavitev agresije in ohranjanje živega sovražnika, vendar vojna verjetno nikoli ne bo humana, čista ali lahka (Toffler in Toffler 1995, 148–149).

Winston Churchill je v svojem govoru na harvardski univerzi v ZDA anglofilom izrekel: »Prihodnji imperij bo imperij uma! Nadzor znanosti, tehnologije in človekove zavesti oziroma vsega, kar človek misli, bo bistveno močnejše od doslej znanih vojaških orožij!« S tem je pravzaprav vizionarsko napovedal totalno vojno v enaindvajsetem stoletju, katere cilj bo popolna premoč z nadzorovanjem uma, pranjem možganov, upravljanjem s človekovimi mislimi in vsemi v naravi (Arsić 2006, 24).

Analitiki, ki spremljajo svetovne megalusmeritve na vojaškem področju, opozarjajo, da bo prihodnja vojna večdimenzionalna (tehnološka, informacijska, gospodarska, geofizikalna, klimatska, psihološka, verska idr.) in vseobsegajoča tako prostorsko kot energetska ter tudi z vidika materije, gibanja itn. Totalna vojna prihodnosti bo zajela tudi nematerialno sfero. Ne bo se uničevalo le materije in energije, temveč tudi njuno strukturo (Arsić 2006, 24).

Ključno težišče v razmišljanjih vojaških strategov o metodah in sredstvih za vodenje totalne vojne v prihodnosti je usmerjeno v mentalno sfero, pri čemer je »napad« na človekov razum logičen in neizogiben del, v katerem naj bi poleg »izpiranja« in »izgorevanja« uporabili tudi t. i. deaktiviranje (prekinitev) in blokiranje vseh dejavnosti s ciljem doseči smrt (Arsić 2006, 24).

Primer nesmrtonosnih tehnologij so najrazličnejši infrazvočni generatorji, oblikovani za nadzor množic. Nizkofrekvenčni valovi, ki jih oddajajo, povzročajo zmedo, slabost in izgubo nadzora nad prebavnim traktom. Infrazvočno odvracanje deluje na enak način kot naprave na vozilih, ki odganjajo divjad in preprečujejo, da bi skočila pred vozilo. Potem so tu še slepilni laserji ter od natančnih dostavnih sistemov odvisni uspalvalni agensi in močna pomirjevala (Toffler in Toffler 1995, 151, 153).

Selektivni izbris spomina, pranje možganov, vodenje človekovega razmišljanja itd. so poti k dosegu absolutne premoči in pomenijo vrhunec totalne vojne (Arsić 2006, 23). To prisilno delovanje na človekovo psiho je možno skozi neokortikalno vojno, tj. spopad, pri katerem na eni strani uporabijo vrsto metod za delovanje na možgansko skorjo velikih možganov, da bi povzročili okvare ustreznih področij, vplivali na pretok energije v celicah in njihove funkcije, s tem pa bi se spremenil človekov odnos do njegovega lastnega »glasu zavesti« in sprejetih meril. Tako bi nastali pogoji za sprejemanje nekaterih zamisli, ki so najpogosteje v nasprotju s posameznikovimi siceršnjimi interesi. Ključna funkcija omenjene vojne je nadzorovanje uma, ki se uresničuje v dveh smereh, in sicer proti popolnemu ali delnemu fizičnemu uničenju in proti motenju delovanja možganov (Arsić 2006, 25).

Za napad na človekove možgane so razvili več metod in sredstev, kot so elektromagnetna orožja, aerosoli (pršila in dezodoranti) in psihološka sredstva. Najdlje so prišli z elektromagnetnimi orožji, ki so posebne elektronske naprave in »umetne inteligence«, sposobne prenosa misli, manipuliranja s čustvi in nadzorovanja mišičevja. Slike in celo sanje je moč usmerjati na subjekt oziroma objekt napada. Človeški in kibernetiski nadzorniki lahko povzročijo telepatsko spremembo misli, hkrati pa žrtvi vsadijo fizične občutke, sublimirana povelja, čustva in virtualne halucinacije (Arsić 2006, 25).

Manipuliranje z ljudmi je že tako nevarno početje, nevarnost pa se poveča, če to neznačilno orožje pride v roke terorističnih organizacij, skupin in posameznikov (Arsić 2006, 25).

Nesmrtne tehnologije pa se ne uporabljajo samo za človeka, ampak tudi za sovražnikov hardware in software. Uporaba najrazličnejših super vlažilcev in lepil na prometni infrastrukturi (npr. cestah, železnicah in letališčih), v prostorih posameznih objektov (npr. stopniščih) in na posameznih kosih opreme, bi onemogočala njihovo uporabo. Uporaba velike količine tekoče barve, ki bi označevala ključno sovražnikovo infrastrukturo bi slednjo tako naredila še bolj ranljivo ter posledično preveč tvegano za uporabo. Že danes se uporabljajo najrazličnejša usmerjena energijska orožja, ki neposredno onemogočajo delovanje oborožitvenih sistemov (Toffler in Toffler 1995, 154).

Seveda je dejstvo, da nesmrtonosna orožja še niso v fazi nadomeščanja smrtonosnega in tudi kmalu ne bodo. Problem vseh mogočih novosti je možnost, da se znajdejo v nepravih rokah. V tem primeru bi celo nesmrtonosna orožja lahko postala še kako smrtonosna. Še vedno ostaja problem tajnega razvoja novosti in posledično spornosti glede človekovih pravic (Toffler in Toffler 1995, 154–157).

V letih, ki prihajajo, se bodo, kljub krčenju vojaških proračunov in pozivanju k miru širom sveta, vojaške doktrine spreminjale v skladu z novimi izzivi in tehnologijami. V svetu vojn v nišah se bodo vojaki v nišah okrepili. V svetu, ki postaja na področju komunikacij, vremenskih poročil in množici drugih področij vse bolj odvisen od vesolja, se bo povečala vojaška odvisnost od vesolja. V svetu, v katerem postajajo tovarne vse bolj avtomatizirane in robotizirane, je pričakovati, da bo tudi vojna temeljila na računalnikih in avtomatizaciji, vključujoč robotizacijo. Z novimi tehnološkimi izbruhi iz laboratorijev širom sveta, bodo vojske iskale prednost v genetiki in nanotehnologiji ter posledično izpolnjevale in celo presegale najbolj divje sanje današnjih »da Vinci« sanjačev. Hkrati se bo razvoj nesmrtonosnega orožja v svetu, v katerem ima pobijanje civilistov tudi politične posledice, krepil. Združevanje vse bolj selektivnega orožja z nesmrtonostnim omogoča zmanjšanje smrti brez zapostavljanja (Toffler in Toffler 1995, 158).

Vse od naštetih »izboljšav« bo vključeno v še vedno nedozorelo obliko vojne tretjega vala, ki odseva še vedno nedozorelo gospodarstvo tretjega vala in civilizacijo prihodnosti. Napačno pa je misliti, da bodo prevladujočo obliko vojne prihodnosti izključno karakterizirali sateliti, robotika ali nesmrtonosno orožje. Ključnega pomena ostaja znanje in njegovo izkoriščanje (Toffler in Toffler 1995, 158–159).

4.3.8 Vloga jedrskega orožja

Problem še vedno ostaja zaloga orožja iz hladne vojne, ki je kljub zmanjšanju še vedno prevelika. Strateško, pa tudi taktično jedrsko orožje predstavlja nevarnost, saj obstaja možnost, da so kode za njegovo uporabo v nekaterih državah lahko bile izrabljene, poleg tega pa ga lahko hranijo tudi v popolnoma neustreznih prostorih (Toffler in Toffler 1995, 229).

Dejstvo je, da je pristop k širjenju jedrskega orožja, ko ni dostopen le velikim, močnim in stabilnim režimom, neučinkovit (Toffler in Toffler 1995, 231). Še vedno namreč ostajajo akterji, ki so bližje drugemu valu, za katerega je značilno širjenje jedrskega orožja (Toffler in Toffler 1995, 228).

Glavni jedrski problemi bodo izhajali iz globalnih gladiatorjev, tj. terorističnih organizacij, verskih gibanj, korporacij in drugih nadsacionalnih sil, ki bi lahko pridobili dostop do jedrskega orožja (Toffler in Toffler 1995, 234).

4.3.9 Vloga medijev

Nekaj pomembnega bojevanja se bo dogajalo tudi na področju medijev. Ključnega pomena je propaganda, ki, v kolikor je spretna, lahko pomaga tvoriti zavezništva ali jih razdirati. Zlobne obtožbe, pretirano napihovanje vključenih tveganj, demoralizacija oziroma dehumanizacija nasprotnika, polarizacija (tisti ki niso z nami so proti nam), trditve o božanski odobritvi in metapropaganda (propaganda, ki diskreditira sovražno propagando) so orodja popačenja uma. K tem klasičnim instrumentom propagande drugega vala je potrebno dodati dejstvo, da je danes že vsakdo propagandist, saj številne nove tehnologije (mobiteli, kamere ipd.) omogočajo razpršitev propagande (Toffler in Toffler 1995, 194–199).

4.3.10 Globalna gospodarska kriza

Svetovni trg je danes še posebej ranljiv. V skladu z gospodarstvom tretjega vala se namreč spreminja. V kolikor se sesuje, bo vojna (Toffler in Toffler 1995, 244–245).

Tehnologija je vse bolj decentralizirana in to lahko s časom privede do spremembe celotnega ravnotežja med nacionalnimi in regionalnimi gospodarstvi. Slednje seveda lahko utrdi, s tem pa se lahko okrepijo tudi separatistična gibanja. Evropa se npr. že dolgo časa sooča s problematičnimi regionalnimi skupinami na severu Italije, Španije in Škotske (Toffler in Toffler 1995, 245–246).

4.3.11 Antivojne

Antivojn se ne vodi samo z govori, molitvami, demonstracijami, pohodi in stavkami v korist miru. Vključujejo tudi aktivnosti politikov in celo samih vojakov, s katerimi se skuša ustvariti pogoje za odvrnitev od vojne ali omejitev njenega obsega. V kompleksnem svetu lahko vojna postane inštrument, potreben za preprečitev večje, bolj strašne vojne. Gre za vojno kot antivojno, ki se mora ujemati z vojno, ki jo skuša preprečiti (Toffler in Toffler 1995, 3).

4.4 Vloga znanstvenikov

Pojavljajo se naraščajoče možnosti za precizno vojskovanje, ki se pojavljajo kot rezultat informacijske revolucije, tako kot je transformacija vojskovanja v devetnajstem stoletju odražala revolucije v transportu in industrializaciji. Vendarle je težko voditi precizno vojskovanje v netočnih situacijah. Bolj kot s strani tehnologije je na vojno vplival spreminjajoč se značaj državnega sistema, vključujoč kolonizacijo in vzpon množične družbe ter nato dekolonizacijo in integracijo trgovine in denarnega gospodarstva. V državnem sistemu, ki je tako kompleksen in raznolik, in s tolikšno neenakostjo v bogastvu in teritoriju, stabilnost ni nič več kot le nerealno upanje. Stvari se nikoli ne bodo polegale in zato je malo verjetno, da bomo sposobni prenehati biti zaskrbljeni glede vojne (Richardson 2005, 40).

Velike vojne in drugi stalni konflikti bi lahko bili izraziti med večjimi grožnjami globalne stabilnosti vse do leta 2025. Glavna med grožnjami je vsekakor širjenje orožja namenjenega množičnemu uničevanju oziroma njegove katerekoli kombinacije, najverjetneje s strani teroristov. Poleg te izpostavljajo znanstveniki še druge pristne grožnje, in sicer:

- uporabo sistema proti samemu sebi (uporaba letal za izstrelke ipd.);
- na hitro se razširjajočih informacijskih in življenjsko-znanstvenih tehnologijah osnovano sedanjo industrijsko revolucijo, ki bo poglobila obstoječi prepad med bogatimi in revnimi;
- iz rasti populacije in premeščanja demografske razporeditve izhajajoč konflikt (vse več ljudi bo zahtevalo vse več virov, vključujoč energijo);

- na človeške namestitve (še posebej mesta) vplivajočo nespremenljivo rast, ki bo povečala zahteve po storitvah;
- informacijski razpok (obstoj številnih vasi brez elektrike, ki bodo vse bolj izolirane);
- grožnje notranji stabilnosti, varnosti in miru, kot posledico umiranja zaradi socialnega razdora (manjše zaloge hrane, nezadostne zdravstvene storitve ipd.);
- neenakost, marginalizacijo, izključitev in revščino;
- splošno degradacijo okolja in razpoložljivost (med drugimi viri) čistega zraka, rodovitne zemlje, pitne vode in biološke raznovrstnosti;
- prihodnost vladavine prava, demokracije in mednarodnega nadzorstva, ki se sooča z novo industrijsko revolucijo in procesi globalizacije;
- nenehno globalizacijo in njen vpliv na družbene, pravne, moralne, institucionalne in politične dimenzije večine držav;
- vzpostavljanje enakosti med spoloma, kot posledico spreminjajoče se vloge žensk v mnogih sferah aktivnosti (izobraževanju, raziskovanju in zakonodaji, poslu in svetovnih zadevah ipd.);
- vznemirjanje zaradi medkulturnega stika, kot posledice širjenja tehnologij in informacij ter globalizacije;
- vzpon znanstvene in tehnološke ekspertize, ki bosta kot moč definirali znanje;
- izziv odstranjevanja pokopališč streliva iz preteklih konfliktov;
- grožnje tako bogatim (terorizem, potencialna širitev orožja za množično uničevanje ipd.), kot tudi revnim (primanjkovanje hrane in vode, bolezni, propadanje okolja, zaviranje gospodarstva ipd.) (Richardson 2005, 40–41).

Grožnje stabilnosti so tudi asimetrične grožnje, bodisi informacijske, jedrske, biološke, kemične ali druge teroristične, potem mednarodno trgovanje z drogami in z njim povezane kriminalne aktivnosti ter neprepovedane, s strani vlad in skupin narodov nenadzorovane dnevne finančne transakcije vsepovsod po svetu, ki spreminjajo podobo svetovne trgovine (Richardson 2005, 41).

V prvi četrtini enaindvajsetega stoletja je po mnenju François-a Heisborg-a pričakovati naslednje tipe vojn:

- sleparski elementi osredotočeni na širjenje orožja za množično uničevanje, kar naj bi se zgodilo na območju naraščajočih kriz od Afganistana do severne Afrike;

- vojne zaradi sovraštva, kot posledica želje po neodvisnosti manjšin v posamezni državi;
- konflikti zaradi razdora v industrializiranih državah s številnimi oblikami terorja, sproženi s strani domačih ali tujih agitatorjev;
- tradicionalni boji ob uporabi orodij novega stoletja z namenom slediti ciljem devetnajstega stoletja (Heisborg v Richardson 2005, 48).

General Bordon R. Sullivan in polkovnik James Dubik predlagata naslednje trende, značilne za prihodnje vojne:

- povečana smrtonosnost in disperzija,
- povečan volumen in natančnost ognja,
- povečana integracija tehnologij,
- doseganje večje koncentracije in učinkovitosti ter
- izboljšave v nevidnosti in zaznavnosti (Sullivan & Dubik v Bauman 1997).

Ruski znanstveniki so definirali podobne značilnosti v prihodnjih nelinearnih vojnah, in sicer:

- odsotnost natančno definiranih prostorskih omejitev,
- kombinacija ofenzivnih in defenzivnih operacij,
- povečanje odvisnosti od informacijskih sistemov za koordinacijo ter
- vodenje koncentriranih napadov z radio-elektronskimi visoko preciznimi, laserskimi in superfrekvenčnimi orožji, velikimi helikopterskimi skupinami in radio-elektronsko zadušitvijo (US Army Foreign Military Studies Office v Bauman 1997).

Znanstveniki so tisti, ki so pokazali, da je vojna in ostalo organizirano nasilje le podaljšek znanosti pod ukazom in v službi tistih, ki hrepenijo po moči (Richardson 2005, 48).

Znanost je ključno sredstvo pri razvoju absolutnega orožja, ki bi prineslo zanesljivo zmago in neomejeno moč, po katerem vojaški strategji hrepenijo že stoletja (Arsić 2005, 27). So pa učinki razvite znanosti in tehnologije velikokrat negativni, le redko v korist človeštva. Znanost kot napredek je tukaj postavljena pod vprašaj (Richardson 2002, 48).

4.5 Tri skupine aktivnosti prihodnje vojne

Vojno prihodnosti lahko vidimo kot sestavljeno iz treh glavnih skupin aktivnosti. V vsaki od omenjenih skupin bodo informacijske tehnologije tiste, ki bodo oblikovale vojskovališče in definirale možnosti (Alberts 2002).

Prva skupina obsega izpopolnitev tradicionalnega bojevanja. Prihodnje konvencionalno vojskovališče ne bo ne stično ne urejeno. Tempo bo izredno visok za današnje standarde. Upoštevajoč izboljšave v orožju ter poveljevanju in nadzoru, v kolikor bo cilj viden, bo tudi uničen. Preživetje bo tako odvisno od življenjskih obrambnih sposobnosti, zadušitev in skrivnega oziroma prikritega delovanja. Koncept operacij se bo osredotočil okoli množičnega ognja, raje kot množičnih sil. Poveljevanje in nadzor bosta vključevala dinamično izključevanje med zagotavljanjem upoštevanja pravil spopada, prioritizacijo ciljev in minimiranjem časa, potrebnega za prenos informacij od senzorja do strelca. Poveljniki bodo imeli več neposrednega vpliva na oblikovanje vojskovališča in priprave začetnih pogojev spopada. Osebe bo zaradi oslabitve organizacijskih struktur krepko zmanjšano. Večina poveljstev bo avtomatsko raztresenih in vključenih v pomoč pri odločanju. Mnogo odločitev bo popolnoma avtomatičnih. Dejansko se bodo vse informacije prenašale horizontalno (Alberts 2002).

Druga skupina vključuje evolucijo t. i. netradicionalnih akcij, kot so humanitarna pomoč, spopadi nizke intenzivnosti, boj proti drogam, mirovne operacije in boj proti proliferaciji, katerih vloga se krepi (Alberts 2002).

Tretjo skupino definira rojstvo oblike vojskovanja, unikatne za informacijsko dobo. Nacionalne domovine so lahko napadene neposredno, potencialno anonimno, s strani tujih sil, kriminalnih organizacij ali nenacionalnih akterjev, kot so etnične skupine, izdajalske korporacije ali fanatiki kateregakoli prepričanja. Tradicionalna vojaška orožja ne morejo posredovati med grožnjo informacijskega vojskovanja in družbo (Alberts 2002).

Vojskovanje bo zahtevalo mnogo kompleksnega in s časom skoraj popolno usklajenega načrtovanja in koordiniranja, sisteme podpore odločanja in zmožnost množične izmenjave podatkov in informacij (Alberts 2002).

4.6 Vojne za nafto in vodo

Industrijska revolucija je povzročila začetek množične uporabe fosilnih goriv. Človek je postal vse bolj odvisen od ključnega izmed njih – nafte in to v tej meri, da bodo antropologi v prihodnosti dobo, v kateri sedaj živimo, poimenovali naftna doba (TV Slovenija 2007).

Danes se pogosto postavlja vprašanje, kaj bo, ko bo nafte zmanjkalo oziroma ko jo bo premalo. Dejstvo namreč je, da gre za neobnovljiv vir, ki ga je v kratkem času težko nadomestiti z drugim strateško obnovljivim virom. V svetu je veljalo in še danes velja zmotno prepričanje, da bodo zaloge nafte trajale do leta 2040. To prepričanje temelji na količini porabe nafte iz začetka devetdesetih let minulega stoletja. Danes poraba nafte narašča potencialno. Vzemimo za primer Kitajsko, ki zaradi svoje gospodarske rasti porabi vsako leto od trideset do štirideset odstotkov več kot leto prej. Podobno je s še kar precejšnjim številom držav na svetu, z ZDA na čelu (Odar 2006b, 20).

Nafta je v vsakem delčku človekovega življenja. Kot energent je ključnega pomena pri veliki večini oblik transporta, množična proizvodnja hrane za vse bolj množično populacijo je povsem odvisna od nje (v proizvodnjo enega joula energije iz ogljikovih hidratov, ki ga človek dobi s hrano, je danes vloženi kar petnajst joulov naftne energije; pri proizvodnji beljakovin so te številke še večje), poleg zemeljskega plina je ključna sestavina velike večine umetnih gnojil in pesticidov (Odar 2006b, 21).

Večina svetovnih zalog nafte danes je na Bližnjem Vzhodu, ne ve pa se, kolikšna je količina teh zalog (Odar 2006b, 20) oziroma so ugibanja o tem, da naj bi same ocene bile napačne, celo (namerno) zlagane (TV Slovenija 2007).

Za razumevanje današnjih razmer na tem področju je treba najprej razumeti teorijo črpanja nafte, ki jo je razvil znanstvenik M. King Hubbert in ki se je mnogokrat izkazala kot popolnoma pravilna. Količina načrpane nafte na posameznem naftnem vrelcu je na začetku zelo majhna, vendar sčasoma narašča, ker je od začetka nafto vse lažje črpati, dokler ne dosežemo vrhunca črpanja, ko je količina načrpane nafte največja. Od tega trenutka je nafto vse težje črpati in posledica tega je vse manjša količina. Enako se

dogaja s črpanjem nafte na ravni naftnih polj regionalne, nacionalne in danes vse bolj globalne naftne proizvodnje (Odar 2006b, 20).

Danes obstaja več metod določanja trenutka, ko bo globalna proizvodnja nafte dosegla vrhunec, vendar ga vse napovedujejo do leta 2010. Nato bo na svetu vse manj načrpane nafte, vse večje bo povpraševanje po njej, nastala bo svetovna naftna kriza, ki pa je ne bo mogoče reševati z uvozom nafte z drugih planetov. Posledice pomanjkanja nafte so lahko in verjetno tudi bodo katastrofalne, še posebej ob upoštevanju dejstva, da alternativnih goriv danes praktično ni (Odar 2006b, 21). Kljub temu pa prevladuje mnenje, da bomo, ko bo zmanjkalo nafte, uporabljali neko drugo gorivo. A katero? Kot alternativo najpogosteje omenjajo vodik, za pridobivanje katerega je treba imeti le vodo in energijo, s katero ločimo atom vodika (H) od dveh atomov kisika (O₂). Problem pa se pojavi ob ugotovitvi, da energija za to ločevanje ponavadi izvira iz fosilnih goriv in je veliko večja od tiste, ki jo potem da vodik. Poleg tega je vodik visoko eksploziven in posledice prometne nesreče z avtom na vodikov pogon bi bile neprimerljivo hujše kot pri avtomobilih z bencinskim motorjem. Pridobivanje vodika iz metana, zemeljskega plina, ki je najlažje, tudi ne bo mogoče, saj ga bo začelo primanjkovati takrat kot nafte. Jedrski pogon, kot naslednja alternativa, je preveč nevaren in nasprotovanje graditvi jedrskih elektrarn je preveliko, da bi lahko uranova energija popolnoma nadomestila energijo fosilnih goriv. Vetrna in sončna energija sta prešibki, da bi zapolnili luknjo, ki bo nastala zaradi vse manjše količine nafte, fuzijsko pridobljena energija pa je še daleč od tega, da bi jo lahko uporabljali v praksi. Za gojenje oljne repice, iz katere pridobivajo biodiesel, ali pa iz žitaric, iz katerih pridobivajo etanol, je prav tako potrebne več energije, kot je iz njiju dobijo, pri tem pa se je treba vprašati še to, koliko pesticidov, gnojil in bencina bi porabili za množično pridelavo (Odar 2006a, 45).

Namesto da proizvedujemo po alternativnih virih energije, bi bilo treba razmišljati o drugačnem načinu življenja. Vse, kar je danes veliko in globalno, bo moralo postati majhno in lokalno. S tem bo ogrožena potrošniška družba. Vrhunec proizvodnje surove nafte se bliža, s tem pa tudi vse večja zaostrovanja med ljudmi, državami ipd. Nafte bo vse manj in zato bo vse dražja (Odar 2006a, 45).

Pomanjkanje nafte bo najprej prizadelo nerazvite države, vendar bo šok verjetno močnejši v razvitih potrošniških državah Evrope in Severne Amerike, katerih

gospodarstva in življenja državljanov so veliko bolj odvisna od nafte in njenih produktov (Odar 2006a, 44).

Vojne in spopadi za nadzor nad naftnimi viri so se že začeli. Vodilno vlogo pri tem imajo ZDA. So največja porabnica nafte na svetu. Petina svetovnega prebivalstva, kolikor predstavljajo Američani, porabi četrtno skupne svetovne količine tega energenta. Da bi zadovoljili svoje potrebe morajo kar dve tretjini od potrebnih dvajset milijonov sodčkov na dan uvoziti, pri tem pa si morajo seveda zagotoviti nadzor nad svetovnimi naftnimi viri, od katerih jih je približno šestdeset odstotkov na Bližnjem vzhodu. ZDA imajo svoje vojaške baze v vseh arabskih državah v tej regiji z izjemo Irana in petindevetdeset odstotkov vojaških baz, ki so jih po koncu hladne vojne zgradile na tujih ozemljih, je na območjih, ki so strateškega pomena za nadzorovanje naftnih virov (Odar 2006a, 44).

Vojne za nadzor naftnih virov so se že dogajale in se še vedno dogajajo v Iraku in Afganistanu (Odar 2006b, 21). Vojna proti terorizmu je bila najverjetneje le pretveza za prevlado nad naftnimi najdišči. Šlo je za izgradnjo čim večjega števila vojaških oporišč in kopičenje orožja v regiji ter si tako zagotoviti sredstva za nadzor nad naftnimi viri, to pa je nasprotno z bojem proti terorizmu, kjer so najbolj učinkovite močne obveščevalne službe in specialne enote. Kopičenje orožja le utrjuje položaj ZDA v omenjenem delu sveta, več kot očitno pa ne preprečuje dejavnosti terorističnih mrež (Odar 2006a, 44).

Predvideni so vse večji konflikti na območjih srednje in jugovzhodne Azije ter Latinske Amerike. Ključno vlogo v teh vojnah bodo imele ZDA, Kitajska, Rusija in Evropa. Odkritih vojaških spopadov med velesilami za dostop do nafte za zdaj še ni, ker so te države preveč gospodarsko odvisne druga od druge, vse pa imajo jedrsko orožje. Vendar pa so Kitajci že dobili veliko pogodb za črpanje nafte v Savdski Arabiji, pogodbe so sklenili tudi z republikami v osrednji Aziji, od katerih je Uzbekistan že zahteval popoln umik ameriške vojske iz države, kjer je imela ta vojaške baze pred napadom na Afganistan, in celo z Venezuelo, torej tik pred ameriškim nosom, kar ZDA seveda ni po volji. Med Rusijo in ZDA so večja nestrinjanja glede graditve ameriških vojaških oporišč v republikah nekdanje Sovjetske zveze v osrednji Aziji ter zaradi proameriških »demokratičnih« revolucij v Ukrajini in Gruziji, dejavna pri tem pa je tudi Evropa oziroma vsaj del nje (npr. Nemčija in Francija pred pričetkom vojne v Iraku leta

2003, ki sta bili goreči zagovornici ukinitve embarga, ker sta že imeli sklenjene pogodbe za izkoriščanje iraške nafte) (Odar 2006a, 45; Odar 2006b, 21).

Higienska in bakteriološko neoporečna pitna voda bo v prihodnosti postala eden najdonosnejših poslov ali celo nevaren povod za krvave obračune. Svetu grozi globalna žeja in pravi »vodni šok«, ki ga bo predstavljalo dramatično pomanjkanje čiste in zdrave pitne vode. Čeprav sta dve tretjini našega planeta prekriti z vodo, so le trije odstotki te vode pitni (Arsić 2007, 27). Strokovnjaki so izračunali, da je na Zemlji 3,6 milijona kubičnih kilometrov sladke vode. Za lažjo predstavbo si lahko zamislimo kocko z velikostjo stranice »le« 154 kilometrov. Še posebej zanimivo je, da sta samo dva odstotka v t. i. »naravnih hladilnikih«, tj. ledenikih Arktike in Antarktike ter drugih naravnih ledenikih, pa še ti vsak dan kopnijo. Že pred desetimi leti so radarski posnetki ledene plošče v središču Antarktike odkrili precejšnje krčenje njene površine. Ledeniki se topijo tudi na Arktiki. Njihova površina se je v dvajsetih letih zmanjšala za petnajst odstotkov. Vse bolj se topijo tudi gorski ledeniki, saj so ta pojav opazili na 120 od 140 najvišjih gor, katerih vrhovi so prekriti z ledom. V nevarnosti so tudi jezera, ki se krčijo in izginjajo. Od preostanka predstavljene kocke sladke vode je četrtnina v Južni Ameriki in petina v Kanadi (Arsić 2007, 26).

Danes poldrugi milijardi prebivalstva Zemlje primanjkuje vode. Problematična so predvsem območja severne Afrike, severne Kitajske ter jugozahod in jugovzhod Amerike. Milijarda ljudi živi na območjih, kjer je voda v rekah in drugih vodotokih, vendar ni primerne infrastrukture za njeno izkoriščanje. Tako je npr. v Podsaharski Afriki in severni Indiji. Zaradi higienske in bakteriološke neoporečnosti vode oziroma njenega pomanjkanja na svetu vsakih osem sekund umre en otrok. Le vsak peti Zemljan ima prost dostop do pitne vode, vsak drugi ima možnost pitja zdrave vode iz vodovoda, vsaka peta družina iz tretjega sveta mora vodo za pitje kupovati. Strokovnjaki ameriške univerze John Hopkins iz Baltimora predvidevajo, da bo pomanjkanje pitne vode do leta 2025 ogrozilo življenje 2,8 milijarde ljudi, kar je približno petintrideset odstotkov od skupno osem milijard prebivalcev, kolikor jih napovedujejo za to obdobje (Arsić 2007, 27).

Ena od najvidnejših posledic vse hujšega pomanjkanja primerne pitne vode je širjenje prenašalcev tropskih bolezni (kolere, malarije, akutne diareje itn.) iz subtropskega pasu

na druga področja, kot so Mediteran, Balkan, deli Amerike, južna Skandinavija in druga. Negativne posledice so tudi širjenje puščav in vse močnejša sušna obdobja, ki posledično povzročajo pomanjkanje hrane in lakoto. Vsako leto postane neuporabno za kmetijsko obdelavo zaradi suše in dezertifikacije zemljišča območje, veliko kot Portugalska, tj. 91.530 kvadratnih kilometrov (Arsić 2007, 27).

Človeštvo je nenehno izpostavljeno številnim eksistencialnim krizam, med katerimi je osrednja ekološka. Njene posledice, tj. rušenje naravnega ekosistema in več naravnih katastrof (poplave, nevihte, potresi, nalezljive bolezni itn.), so vse bolj opazne. Vse naravne nesreče so bolj ali manj povezane s klimatskimi spremembami. Te povzročajo trije najpomembnejši dejavniki, ki se po izvoru delijo na astronomske, planetne oziroma zemeljske in antropogene oziroma povzročene s strani človeka. Še posebej zadnji, tj. človeški faktor, je najnevarnejši, saj so prekomerna izraba naravnih bogastev, fosilnih goriv, kmetijskih površin, hitra urbanizacija in industrializacija privedle do skrb vzbujajočih količin izpustov ogljikovega dioksida in drugih toplogrednih plinov v ozračje. Občasne naravne katastrofe so postale vsakdanje »nenaravne« katastrofe in ena od najbolj dramatičnih je pomanjkanje pitne vode (Arsić 2007, 27). Po ocenah udeležencev londonske konference o klimatskih spremembah in njihovih posledicah na globalno varnost januarja 2007, bodo v prihodnje posledice klimatskih sprememb eden od najtežjih nevojaških varnostnih problemov od konca hladne vojne (Dakič 2007, 15).

Danes trpi pomanjkanje pitne vode kar tretjina prebivalcev. Sindrom »suhih pip« je navzoč na jugozahodu in jugovzhodu ZDA, predelih južne Amerike, jugozahodne Azije, severne Afrike in v Avstraliji. Še posebno pomanjkanje je opaziti v predelih severne Kitajske in Indije, Etiopije, Namibije, Sudana in Afganistana. Vse več pozornosti se tako namenja iskanju alternativnega vira vode. Savdska Arabija je začela z razsoljevanjem pridobivati sladko vodo iz morske, Jordanija iz podzemnih voda. V tekmi za izvor življenja nekatere države uporabljajo metode, ki že mejijo na znanstveno fantastiko. Savdska Arabija je že pred petnajstimi leti sklenila dogovor s francoskim podjetjem o transportu gigantskih kosov ledu iz Antarktike, ki bi jih najprej od ledene gmote odlomili s torpedi, nato njihove sprednje dele oblikovali z elektrodami, da bi spominjali na ladijske premce, kar bi olajšalo transport, jih za preprečevanje prevelikega topljenja prekrili s posebnimi najlonskimi pokrivali in nato enostavno vlekli z vlačilci do cilja. Avstralija je v drugi skrajnosti razmišljala o izgradnji ogromnega vodovoda, ki

bi tekli po morskem dnu vse od Antarktike. Po njem naj bi se kotalili kosi ledu, ki bi jih z velikim pritiskom stalili in transportirali do najbolj sušnih predelov Avstralije (Arsić 2007, 27).

Pogosto je slišati, da se bodo vojne v prihodnosti bile za vodo in ne nafto (Swain 2001, 769). Voda ne bo povzročala le političnih sporov med državami, temveč tudi večje ali manjše oborožene spopade, ki bodo lahko prerasli v vojne (Arsić 2007, 27).

Dejstvo je, da vse večje zahteve po pitni vodi postavljajo sporazume med državami glede posameznega vodnega vira, ki se jih tiče, pod velik pritisk (Swain 2001, 769–770). Za vodo sta se v ne prav daljni preteklosti že spopadla Bolivija in Peru, ko sta se sprla zaradi jezera Titikaka. Države centralne Azije (Uzbekistan, Tadžikistan, Turkmenistan, Kirgizistan in Kazahstan) so se zapletle v spopad zaradi Aralskega jezera, orožje pa je spregovorilo tudi v konfliktu med Burkino Faso in Malijem ter Senegalom in Mavretanijo. Tudi nekdanji izraelski premier Ariel Šaron je potrdil, da je bil glavni vzrok za vojno s Sirijo leta 1967 njen načrt, po katerem naj bi spremenili rečni tok, tako da bi zaobšel Izrael (Arsić 2007, 27).

Danes je na svetu veliko možnih kriznih žarišč, kjer so države sprte zaradi pravic do izkoriščanja (predvsem meddržavnih) vodnih bogastev (Arsić 2007, 27). Nasprotja se pojavljajo bodisi zaradi količine bodisi kvalitete vode ali nadzora nad njimi. Nasprotovanja glede zadnjih dveh je lažje reševati, saj pridejo v poštev tudi denarna sredstva in tehnična podpora, medtem ko je probleme glede količine vode veliko težje rešiti, saj je vodo težko nadomestiti. Količinski faktor v mnogih primerih grozi z opustitvijo obstoječih sporazumov o sodelovanju in sprte strani sili v konflikt (Swain 2001, 771–772). Reka Evfrat je izvor številnih napetosti med Turčijo, Sirijo in Irakom. Vse tri države so zgradile jezove na reki, ki zmanjšujejo pretok in s tem količino vode, in vse tri druga drugi ne priznavajo pravic do izkoriščanja vode. Indija že desetletja ne najde skupnega jezika z Bangladešem in Pakistanom glede izkoriščanja voda rek Ind, Gang in Bramaputra. Številni spori glede izkoriščanja vodnih virov, ki se nanašajo predvsem na reko Jordan, spremljajo tudi odnose med Izraelom, Sirijo, Jordanijo in Palestino. Nevarna točka je tudi reka Nil, glavni vir vode za devet afriških držav, in sicer Etiopijo, Egipt, Sudan, Namibijo, Ugando, Tanzanijo, Ruando, Burundi in Kongo (Arsić 2007, 27).

Izpostavimo lahko še ugotovitev mednarodnega inštituta za upravljanje z vodnimi viri, ki pravi, da je vodnih virov na našem planetu dovolj, če bi jih izkoriščali gospodarno in razumsko. Zgraditi bi bilo treba sisteme za zbiranje in izrabo deževnice v predelih Podsaharske Afrike in južne Azije ter nameniti veliko pozornosti in prizadevanj odpravi ali vsaj zmanjšanju posledic t. i. tople grede (Arsić 2007, 27).

Ključnega pomena je mednarodno sodelovanje. Mednarodne vodne vire bi bilo potrebno obravnavati kot gospodarsko enoto neodvisno od državnih meja. Rešitev predstavlja uresničitev načrtov glede na izvir vodnega vira osnovanega razvoja namakanja, hidroenergije in nadzora poplav. Vodne objekte bi bilo potrebno postaviti na najprimernejše lokacije, ki so ponavadi v zgornjem toku rek, torej blizu izvira. Vse skupaj pa je mogoče le v primeru velike fleksibilnosti držav pri pogajanju. V nasprotnem primeru ne bodo uspele premagati ozke državno-središčne razvojne poti (Swain 2001, 777).

Pomembna je tudi opustitev splošnega prepričanja, da je voda zastoj in da se jo lahko v družbenih in gospodarskih dejavnostih brezbrizno uporablja. Njena cenitev bi povzročila količinske omejitve in posledično prispevala k bolj učinkoviti izrabi, potrebno pa bi bilo urediti tudi sistem obdavčenja voda. Ustanovitev linije oblasti, ki bi se ukvarjala izključno s problematiko vodnih voda, se na tem mestu zdi povsem smiselna. Smiselno je tudi zmanjšati porabo vode v sektorju, ki je porabi največ, tj. kmetijstvu, in sicer preko zmanjšanja pridelovanja pridelkov, za katerega je potrebno veliko vode (Swain 2001, 778–779).

Ali bo v prihodnosti presahnilo še veliko vodnih izvirov in ali bodo ti še naprej izvor življenja, je odvisno le od človeka in njegovega odnosa do narave in njenih bogastev, od katerih je voda nedvomno ena najpomembnejših za obstoj človeštva (Arsić 2007, 27).

5 Sklep

Razmišljanja Samuela P. Huntingtona, Martina van Crevelda in Alvina (ter Heidi) Tofflerja o prihodnjih vojnah so si na nekih točkah podobna (ponekod celo identična), na nekih točkah pa različna. Seveda se v razmišljanju futuristov pojavljajo tudi

elementi, ki niso ustrezni za enakovredno primerjavo in so zato izolirani, vendar še vedno pomembni za popolno razumevanje celotne problematike prihodnjih vojn.

Dejstvo je, da vsi omenjeni futuristi izhajajo vsak iz svojega izhodišča. Medtem ko Huntington vsa svoja razmišljanja apelira na spopad civilizacij, se van Creveld navezuje predvsem na spopade nizke intenzivnosti, Toffler pa izpostavlja predvsem vpliv družbenega in znanstveno-tehnološkega razvoja na prihodnje vojne. Posledično podobnosti v njihovih razmišljanjih ne gre povsem enačiti. Razumeti je potrebno le, da podobnosti pomenijo večjo verjetnost uresničitve posameznega dogajanja oziroma stanja v prihodnosti, ne glede na njegovo izhodišče.

Huntington izpostavlja, da temeljni vir konflikta v novem svetu ne bo le ideološki oziroma gospodarski. Največjo razliko med človeštvom in prevladujočim virom konflikta vidi v kulturi. Kot glavne akterje globalnega političnega dogajanja oziroma kot odločilni dejavnik mednarodnih in meddržavnih odnosov definira civilizacije, kot kulturno specifične entitete s svojo lastno identiteto. Navaja jih osem, glavni opredeljevalec pri tem pa je religija, kar je razvidno že iz imen nekaterih od njih. Gre za zahodno, pravoslavno, kitajsko oziroma sinovsko, japonsko, islamsko, hindujsko, latinskoameriško in (pogojno) afriško. Bistvo njegovega razmišljanja je spopad med omenjenimi civilizacijami, ki se bodo spopadle zaradi različnih vzrokov. Med slednjimi so najpomembnejše medsebojne razlike, zlasti v religiji. Glavni spopad vidi med zahodno civilizacijo in islamsko-sinovsko civilizacijsko navezo.

Spopad civilizacij ni tuj niti Tofflerju. Za razliko od Huntingtona definira tri civilizacije, in sicer civilizacijo prvega, drugega in tretjega vala. Izpostavlja, da ima vsaka civilizacija svoje gospodarske in posledično politične ter vojaške zahteve. Glavni konflikt se bo po njegovem mnenju odvijal med civilizacijo tretjega vala na eni strani in civilizacijama prvega (agrarna civilizacija) ter drugega vala (industrijska civilizacija), njegov cilj pa bo globalna prevlada civilizacije tretjega vala. Oba avtorja tako poudarjata poskus prevladovanja ene izmed obstoječih civilizacij nad drugimi. Huntington zahodne, Toffler tretjega vala.

Podobnost med razmišljanji dveh zgoraj omenjenih futuristov je tudi izpostavljanje problematičnosti gospodarskega tekmovanja in sprememb celotnega ravnotežja med

nacionalnimi in regionalnimi gospodarstvi, ki lahko vodijo v vojne. Oba se tudi zavedata zastarelosti mednarodnih organizacij. V ospredje oba postavljata OZN. Medtem ko Huntington poudarja predvsem problematičnost nezastopanosti vseh glavnih civilizacij v Varnostnem svetu (v okviru stalnih članic), poudarja Toffler predvsem nesposobnost združevanja omenjene organizacije in njeno neučinkovito soočanje z vse bolj močnimi nedržavnimi viri moči (različnimi nedržavnimi organizacijami).

Glede akterjev, ki bodo vodili prihodnje vojne, se med futuristi pojavljajo tako razlike kot podobnosti. Huntington, kot že rečeno, izpostavlja civilizacije, kot njihovo središče pa jedrne države (razen v primeru islamske civilizacije, ki pa se zanjo trudi). Loči med vojno jedrnih držav in vojno na prelomnici. Vojno jedrnih držav vidi kot zelo neverjetno, a ne nemogočo. Izpostavlja, da kakršenkoli že scenarij globalne civilizacijske vojne bi se lahko zgodil, bi se verjetno zgodil zaradi posredovanja jedrne države ene civilizacije v sporu med jedrno državo druge civilizacije in državo pripadnico iste civilizacije. Potencialni vir za takšno vojno vidi v vzponu Kitajske, na splošno pa po njegovem mnenju verjetnost njene uresničitve povečujejo stikanje dveh jedrnih držav ob civilizacijski prelomnici in spremembe v globalnem ravnotežju moči med civilizacijami. Tudi v vojnah na prelomnicah so glavni akterji države, ki večinoma uživajo takšno ali drugačno podporo jedrnih držav. Vir vojne na prelomnicah vidi predvsem v dinamizmu islama. Države kot akterje prihodnjih vojn postavlja tudi Toffler, vendar poudarja, da bo raznolikost prihodnje vojne vsaki državi otežila oceno vojaške moči sosedov, zaveznikov ali nasprotnikov, zaradi česar bo vse skupaj usmerjeno h koalicijskemu vojskovanju in odvrčanju od vojne, temelječem na koalicijah. Koalicijsko naravo akterjev prihodnjih vojn izpostavlja tudi Huntington, saj poudarja, da skušajo jedrne države v medsebojnem tekmovanju zbrati civilizacijsko kohorto in pridobiti podporo iz tretje civilizacije. Van Creveld se pri akterjih prihodnjih vojn oddalji od držav in kot ključne navaja različne, k vojnarnam usmerjene, organizacije. Vodenje vojn vidi v rokah skupin, ki jim danes pravimo teroristi, gverilci, banditi in roparji. Oborožene sile konvencionalnega tipa so posledično po njegovem mnenju v zatonu.

Huntington in van Creveld kot ključni dejavniki prihodnjih spopadov med drugimi izpostavljata religijo. Največjo mero problematičnosti vidita v islamu. Poudarjata

njegovo gorečnost in pripravljenost za boj. Oba vidita problem tudi v zmanjševanju števila vernih, zlasti kristjanov, v Evropi. Podobna sta si tudi v tem, da z opozarjanjem na integracijo, ki krepi regionalne pritiske po neodvisnosti, poudarjata ogroženost zahodnoevropskih držav oziroma Zahoda nasploh ter da v spopadih poudarjata pomen ozemlja, njegovo simbolno vrednost in željo po njegovem nadzoru. Izpostavljata tudi željo po nadzoru nad ljudmi ter posebno mesto kulturnih spomenikov in umetnosti (zlasti cerkva), in sicer kot primarnih ciljev v prihodnjih vojnah.

Večja podobnost je tudi med van Creveldom in Tofflerjem, saj lahko spopade nizke intenzivnosti prvega in vojne v nišah drugega futurista bolj ali manj enačimo. Oba sta si enaka v predvidevanjih glede nujnosti spremembe obstoječih vojaških doktrin oziroma konvencij na podlagi prej omenjenih vrst spopadov oziroma vojn. Znotraj njih oba izpostavljata tudi drugačno vrsto sil, in sicer nekakšne specialne sile. Poudarjata tudi vlogo propagande.

Se pa van Creveld in Toffler tudi razlikujeta, in sicer v odnosu do znanstveno-tehnološkega napredka. Medtem ko je van Creveld do slednjega nekoliko zadržan, je Toffler nad njim več kot navdušen. Van Creveld omenjenega razvoja sicer ne zanika, vendar predvideva, da bo zastal, in sicer zlasti v primeru dragih, diskriminatorskih, velikih, nemobilnih in močnih orožij. Nasprotuje uresničitvi vizij o daljnosežnem, računalniškem in visokotehnološkem vojskovanju. Trdi, da bodo vojne vodili ljudje na Zemlji in ne roboti v vesolju. In ker bodo ti ljudje po njegovem mnenju izredno razpršeni, nerazločni od civilnega okolja in pomešani s prijateljskimi silami, bodo orožja postala raje manj kot bolj sofisticirana. Nasprotno je Toffler izredno naklonjen vojniam, v katerih bodo prevladujočo vlogo imeli računalniški sistemi in roboti, prav tako poudarja veliko verjetnost vojn v vesolju ter podpira prihodnje izboljšave že obstoječega, torej sofisticiranost. Trdi, da se bo kljub velikim stroškom, nizkim proračunom in ostremu nasprotovanju, s širjenjem izstrelkov z jedrskimi, kemičnimi ali biološkimi glavami »potreba« po raketnih obrambnih sistemih še okrepila. Ideja raketnega štita ZDA zanj ni prva in vsekakor ne zadnja. Robotizacijo vojskovanja opravičuje s konkretnimi razlogi, od vse večjih stroškov dela, preko morebitne strupenosti prihodnjega bojišča zaradi orožij za množično uničevanje, do nesprejemljivosti velikega števila človeških žrtev. Vendar pa pri vsem tem opozarja, da

prevladujočo obliko vojne prihodnosti ne bodo karakterizirali izključno sateliti, robotika ali nesmrtonosno orožje. Ključnega pomena zanj ostaja znanje in njegovo izkoriščanje. Vsi trije futuristi izpostavljajo problematičnost zlasti jedrskega orožja. V njem vidijo faktor stabilnosti, vendar le v primeru njegove nedostopnosti vsem. Huntington trdi, da širjenje jedrskega orožja sicer pomeni tveganje, vendar bi svet, v katerem bi ena jedrna država ali dve v vsaki glavni civilizaciji imeli jedrsko orožje, druge države pa ne, lahko bil dokaj stabilen. Problem je po njegovem mnenju v tem, da bodo jedrne države morda menile, da je njihova pravica imeti jedrsko orožje in ga odrekati drugim pripadnikom svoje civilizacije. To je do neke mere že dejansko stanje, saj obstajajo prepovedi o neširjenju omenjenega orožja, ki velikokrat vodijo v spore (npr. Iran). Po Tofflerjevem mnenju je pristop k širjenju jedrskega orožja, ki ni dostopen le velikim, močnim, stabilnim režimom, neučinkovit, poleg tega pravi, da so neučinkoviti tudi sistemi zaznavanja omenjenega orožja. Kot element prihodnjih vojn vidijo širjenje jedrskega orožja tudi drugi strokovnjaki (npr. François Heisberg).

Nekatera predvidevanja so že danes dejanska oziroma jih kot take lahko označimo, v kolikor gledamo z določenega zornega kota. Spopad civilizacij lahko vidimo v nenehnih konfliktih med Zahodom (zlasti ZDA) in preostalim svetom (zlasti islamskim (npr. Afganistan, Irak in Iran), pa tudi azijskim (Severna Koreja) in latinsko-ameriškim (npr. Kuba in Venezuela). Da gre za spopad civilizacij lahko utemeljimo s pozivanji k sveti vojni zlasti islamskih verskih skrajnežev nasproti Zahodu oziroma njenim članom ter vse bolj pogostemu izpostavljanju medcivilizacijskih razlik, pa tudi s pojavljanjem tako razklanih držav (npr. Srbija), kot tudi raztrganih držav (npr. Turčija).

Spopadi nizke intenzivnosti so s širjenjem zlasti terorizma vsekakor dejanski. Resnično se krepi vloga različnih (ne)državnih organizacij, ki vse bolj glasno opozarjajo na različne (po njihovem mnenju) probleme in so pri tem precej konfliktne. Pri tem se pojavlja več vprašanj, in sicer ali države res izgubljajo nadzor oziroma vpliv nad omenjenimi organizacijami ter ali države izgubljajo monopol nad oboroženimi silami, ki bi lahko bile do neke mere uporabljene pri reševanju omenjenih problemov. Morda, a pomembno se je zavedati, da mnogo najvplivnejših organizacij še vedno temelji na državah samih, od katerih se že pri članstvu zahteva, da so tako ali drugače stabilne, torej da med drugim vzpostavljajo in ohranjajo monopol nad oboroženimi silami.

Družbenemu in znanstveno-tehnološkemu razvoju ter njegovim implikacijam na vojaško-obrambno področje prav tako ni videti konca, saj nenehno stremimo k boljšemu življenju, ki pa ga pogojujemo z navedenima vrstama razvoja.

Vsak izmed omenjenih futuristov ima pri svojem predvidevanju do neke mere prav, saj se sklicuje na določena pretekla dogajanja in stanja. Vprašanje je le, ali se bodo omenjene napovedi uresničile, oziroma, če se že dogajajo, tudi nadaljevale. Vprašanje ostaja in to vse do trenutka, ko bodo časovni okviri postavljenih domnev preseženi in se jih bo dalo neposredno vrednotiti. Žal je napovedovanje prihodnosti možno le z utemeljitvijo v preteklosti, vsaj v primeru, ko želimo biti strokovni.

Krutost obrazložene problematike ostaja. Vojne, kot posledica delovanja tako človeka kot tudi narave (v odnosu do človeka, ki ga s svojim delovanjem tudi narekuje), ne izbirajo svojih posameznih sestavin. Se zgodijo, ko se »morajo« in so takšne, kot so »lahko« – sprevržene v nasilju.

Da so krute, nas opozarjajo predvsem posledice, ki izhajajo iz njih, še posebej izgube človeških življenj. In ker se lahko vojskujemo tudi za vire, ki jih zahteva življenje samo (npr. vodo), se dejansko vojskujemo za življenje, pri tem pa ga izpostavljamo uničenju. Z drugimi besedami, za življenje se borimo z njegovim uniče(va)njem.

Lepo bi bilo, da bi se dokončno zavedli obsega in pomembnosti obravnavane problematike ter uporabnosti njenega poznavanja in se ji zavoljo (nadaljevanja) življenja samega poskušali na podlagi mogočega in predvidenega izogniti. Izogniti oziroma uspešno soočiti z njo pa se bo mogoče samo v primeru njene vključitve tako v aktivne politično-strokovne diskusije kot tudi vsakdanje laične razprave. Vendar ne bomo dosegli popolnoma ničesar, v kolikor bo vse skupaj ostalo le pri razpravah. Potrebna so dejanja in to čim prej!

6 Literatura

Alberts, S. David. 2002. *Nature of future war*. Dostopno prek: <http://www.ndu.edu/inss/books/Books%20-%201996/Unintended%20Consequences%20-%20April%2096/nature.html> (13. januar 2008).

Arsić, Stanislav. 2004. Nevidni sovražnik: informacijsko vojskovanje. *Revija Obramba* 36 (12): 23–25.

--- 2005. Orožje »sodobnega dne«. *Revija Obramba* 37 (9): 27–29.

--- 2006. Nadzor uma – vrhunec totalne vojne. *Revija Obramba* 38 (2): 23–25.

--- 2007. Vojne za vodo. *Revija Obramba* 39 (1): 26–27.

Baumann, F. Robert. 1997. *Historical perspectives on future war*. Dostopno prek: <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/milreview/baumann-marapr97.htm> (13. januar 2008).

Creveld, Martin van. 1991. *The transformation of war*. New York: The Free Press.

Dakič, Prelec Drago. 2007. Klimatske spremembe in varnost. *Revija Obramba* 39 (3): 15.

Freedman, Lawrence. 1994. *War*. Oxford, New York: Oxford University Press.

Headquarters Department of the Army. 1993. *Field manual 100-5*. Dostopno prek: http://www.fs.fed.us/fire/doctrine/genesis_and_evolution/source_materials/FM-100-5_operations.pdf (13. januar 2008).

Headquarters Departments of the Army and Air Force. 1990. *FM 100-20 / AFP 3-20. Military Operations in Low Intensity Conflict: Glossary*. Dostopno prek: http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/100-20/10020gl.htm#s_90 (13. januar 2008).

Hippler, Jochen. 1988. *Low intensity warfare and its implications for NATO*. Dostopno prek: http://www.jochen-hippler.de/Aufsätze/low-intensity_conflict/low-intensity_conflict.html (13. januar 2008).

Huntington, Samuel P. 1993. *The Clash of Civilizations*. Dostopno prek: <http://history.club.fatih.edu.tr/103%20Huntington%20Clash%20of%20Civilizations%20full%20text.htm> (13. januar 2008).

--- 2005. *Spopad civilizacij*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Knific, Boris. 2003. Pešak 21. stoletja. *Revija Obramba* 35 (4): 43–45.

Odar, Vlado. 2006a. Nafta bo vse manj in vse dražja bo. *Revija Obramba* 38 (3): 44–45.

--- 2006b. Poraba, povpraševanje in naftne rezerve. *Revija Obramba* 38 (1): 20–21.

Richardson, Jacques. 2002. Future fiction and the military: visions of other worlds. *Foresight* 4 (5): 46–54.

--- 2005. What Should be the role of scientists in wars to come? *War, Science and Terrorism: From Laboratory to Open Conflict* 7 (4): 39–50.

Rogers, Paul. 1994. *Future causes of conflict*. Dostopno prek: http://www.ppu.org.uk/war/future_wars.html (22. januar 2005).

Swain, Ashok. 2001. Water wars: fact or fiction? *Futures* 33: 769–781.

Toffler, Alvin in Heidi Toffler. 1995. *War and anti-war*. New York: Warner Books.

Turnšek, Tit. 2000. *Digitalno bojišče*. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/tehdnik/200036/clanek/vojak-21/index.print.html-l2> (13. januar 2008).

TV Slovenija, 2. program. 2007. *2013: Oil no More!* Ljubljana, 28. december.

Ulčar, Miroslav. 2003. Treba je pravočasno najti obrambne paradigme za negotovo prihodnost. *Revija Obramba* 35 (2): 6–9.

USA Today. 2002. *How will future wars be fought?* Dostopno prek: <http://www.usatoday.com/news/opinion/columnists/toffler/toff03.htm> (13. januar 2008).

Watts, Barry D. 2004. *Clausewitzian friction and future war*. Washington: Institute for National Strategic Studies, National Defense University.

Žabkar, Anton. 2003. *Marsova dediščina: temelji vojaških ved*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.